— Ви слухаєте запис. Будь ласка, не кладіть слухавку, поки...

Я жбурнув слухавку з такою силою, що телефонний апарат впав на підлогу. Сам я так і стояв, весь мокрий, мене трясло від злості. Потім телефон почав видавати такий звук, що нагадує дзижчання і вказує, що слухавка лежить не на важелі. Зумер цей разів у двадцять гучніше всіх інших звуків, на які здатен телефон, я будь-коли не міг зрозуміти, навіщо це потрібно. Начебто відбулося щось жахливе: "Катастрофа! слухавка не на важелі!!!"

Автовідповідачі, на мій погляд, з числа тих винаходів, які роблять життя неприємним в дріб'язках. Скажіть чесно — ви любите, коли вам відповідає машина? Але те, що відбулося зі мною, це вже не просто дрібна неприємність: автоматична набираюча машина щойно зателефонувала мені сама!

Машини ці з'явилися не дуже давно. Я одержував два-три дзвоника на місяць, здебільшого від страхових компаній. Вони читають вам двохвилинну промову і дають номер телефону, за яким можна зателефонувати, якщо пропозиція вас зацікавить. (Якось, одного разу я туди зателефонував, щоб висловити все, що я про них думаю, але знову нарвався на автомат, який вимовив: "Чекайте відповіді" — і ввімкнув музику.)

Я повернувся у ванну, стер краплі з пластикової обкладинки бібліотечної книги й обережно опустився у воду. Вода, зрозуміло, вже охолола. Я додав гарячої, і тільки-но тиск у мене прийшов в норму, як знову задзеленчав телефон.

П'ятнадцять дзвоників я не рухався з місця. Ви пробували читати, коли дзеленчить телефон? Після шістнадцятого дзвоника я вибрався з ванни. Витерся, надяг халат, навмисно повільно пішов у вітальню. Довго дивився на телефон. Після п'ятидесятого дзвоника я зняв слухавку. —

Ви слухаєте запис. Будь ласка, не кладіть слухавку, поки повідомлення не закінчиться. Вам телефонують з будинку вашого найближчого сусіда Чарльза Клюга. Звінок буде повторюватися через кожні десять хвилин. Містер Клюг розуміє, що не був гарним сусідом, і заздалегідь вибачається за заподіяне занепокоєння. Він просить вас негайно прийти до його будинку. Ключ лежить біля входу під килимком. Ввійдіть у будинок і зробіть те, що необхідно буде зробити. За ваші послуги ви будете винагороджені. Дякую вам.

Клацнуло. І гудки.

Я завжди не кваплюся. Десятьма хвилинами пізніше, коли знову задзеленчав телефон, я все ще сидів і обмірковував отримане повідомлення. Потім зняв слухавку і став слухати.

Текст виявився точнісінько таким же. Як і раніше, у трубці звучав не голос Клюга, а щось синтезоване, механічне, начисто позбавлене людської теплоти.

Я дослухав до кінця і поклав слухавку на місце. Потім я подумав, чи зателефонувати в поліцію. Чарльз Клюг жив по сусідству десять років, і за цей час ми розмовляли з ним щонайбільше дванадцять разів. Не довше хвилини. Так що я не вважав себе чимось йому зобов'язаним.

Пекельного їм вогню, цим дзвінкам. Саме в той момент, коли я дійшов до такого висновку, телефон задзеленчав знову. Я глянув на годинник: пройшло десять хвилин. Зняв слухавку і відразу поклав на місце.

Можна, звичайно, відімкнути апарат, але навряд чи це сильно змінить моє життя...

Зрештою я вдягся, вийшов з будинку і попрямував до ділянки Клюга. Ще один мій сусід, який жив через дорогу, Хал Ланьєр, підстригав

галявину перед будинком. Він помахав мені рукою і я відповів тим же. Було вже біля семи вечора. Трималася прекрасна серпнева погода. У повітрі стояв запах свіжоскошеної трави. Мені завжди подобався цей запах, і я подумав, що мою галявину теж не заважало б підстригти.

Схоже, Клюгові така думка будь-коли в голову не приходила. Його галявина місцями облисіла, а подекуди заросла травою, яка сягала колін.

Я подзвонив. До дверей не підійшли, і тоді я постукав. Потім зітхнув, зазирнув під килимок, дістав ключ і відкрив ним двері.

— Клюг? — покликав я, сунувши голову всередину.

Потім непевно, як людина, яка не знає, чекають її чи ні, пройшов через маленький хол. Штори на вікнах, як завжди, запнуті, але телевізійні екрани в кімнаті, що колись служила вітальнею, давали досить світла, щоб я міг розглянути Клюга. Він сидів у кріслі перед столом, впершись обличчям в клавіатуру комп'ютера, і в голові його, збоку, зяяла величезна діра.

Хал Ланьєр працює з комп'ютерами в лос-анджелеському управлінні поліції, і я в першу чергу розповів йому, що побачив у будинку Клюга, а він уже викликав поліцію. Ми разом чекали, поки прибудуть машини, і він все запитував, чи чіпав я там що-небудь, а я щораз відповідав, що не торкав будь-чого, крім дверної ручки.

Машина медичної служби приїхала без сирени, і незабаром навкруги заметушилися поліцейські. Сусіди всі були тут — хто в себе в дворі, а хто тихо перемовлявся перед будинком Клюга. Знімальні групи з телекомпаній приспіли саме вчасно, щоб встигнути до виносу тіла, загорненого в пластикове простирадло. Чоловіки і жінки з поліції снували туди-сюди. Думаю, вони займалися тим, що призначено робити

поліцейським: знімали відбитки пальців, шукали речові докази... Я б пішов додому, але мені сказали залишитися.

Зрештою мене відвели у вітальню Клюга до слідчого Озборна. Телевізійні екрани все ще світилися. Ми з Озборном потисли один одному руки, після чого він мовчки оглянув мене від голови до ніг. Маленького зросту, лисіючий слідчий здався мені дуже зомореним і продовжував здаватися таким доти, поки не глянув на мене впритул. От тоді, хоча в обличчі його не відбулось змін, він зовсім перестав виглядати стомленим.

— Ви Віктор Апфел? — запитав він.

Я сказав, що це так.

— Містере Апфел, як по-вашому, з цієї кімнати що-небудь пропало?

Я озирнувся, ставлячись до питання як до цікавої загадки.

Камін, фіранки на вікнах. Килим на підлозі. Але крім цього в кімнаті не було будь-чого, що зазвичай буває у вітальнях.

Вздовж всіх стін були розставлені столи, лише вузький прохід залишався в центрі кімнати. На столах нагромаджувалися дисплеї, клавіатури, дисководи та інші сяючі брязкітки нового століття {Bobua: певно мається на увазі XX століття}. Все це з'єднувалося товстими кабелями і шнурами. Під столами стояли інші комп'ютери і шухляди, доверху наповнені усіляким електронним мотлохом. Над столами до самої стелі висіли полиці, забиті коробками зі стрічками, дисками, касетами... Це все позначається одним терміном, але я тоді не міг його згадати. Апаратне забезпечення.

— Тут нема меблів, правильно? Крім...

Слідчий глянув на мене трохи ошелешено.

— Ви хочете сказати, що раніше тут стояли меблі?

— Відкіля мені знати? — Отут я зміркував, що він мене не розуміє. — Я вперше потрапив сюди годину тому.

Він насупився, і мені це не дуже сподобалося.

— Медексперт стверджує, що хазяїн будинку мертвий вже три години. Чому ви виявилися тут годину тому, Вікторе?

Те, що він звернувся до мене по імені, теж мене не дуже порадувало. Доведеться розповісти йому про телефонний дзвоник.

Він слухав, дивлячись на мене з недовірою. Але перевірити мої свідчення виявилося нескладно. Хал, Озборн, я і ще кілька поліцейських попрямували до мого будинку. Коли ми ввійшли, телефон дзеленчав.

Озборн зняв слухавку і вислухав повідомлення. На обличчі його з'явилася похмура гримаса, і що далі розвивалися події цього вечора, то похмурішою вона ставала.

Десять хвилин ми чекали нового дзвоника. Озборн тим часом уважно оглядав мою кімнату. Я навіть зрадів, коли телефон задзеленчав. Поліцейські зробили запис телефонного повідомлення, і ми відправилися назад до будинку Клюга.

Озборн відразу ж пішов за будинок глянути на антенний ліс мого сусіда. Очевидно, видовище його вразило.

— Місіс Медісон — вона живе далі по вулиці — вважає, що Клюг намагався установити контакт із марсіанами, — вимовив Хал з усмішкою. — Але я думаю, що він просто крав супутникові передачі.

На галявині за будинком стояли три тарілчасті антени, шість високих щогл і ще такі штуки для мікрохвильової трансляції, які можна побачити на будинках телефонних компаній.

Озборн знову привів мене у вітальню і попросив описати, що я побачив, коли ввійшов у кімнату. Я не розумів, який у цьому сенс, але проте спробував:

— Він сидів у тому кріслі. Крісло стояло перед столом. На підлозі я побачив пістолет. Рука Клюга висіла безпосередньо над ним.

— Думаєте, це було самогубство?

— Так, мабуть. — Не дочекавшись його коментарів, я запитав: — А що думаєте ви?

— Він не залишив записки, — зітхнув Озборн.

— Самогубці не завжди залишають записки, — відзначив Хал.

— Так. Але досить часто. І коли записки нема, мені це не подобається.

Озборн знизав плечима. — Втім, це не найважливіше.

— А телефонний дзвінок? — сказав я. — Це щось на зразок передсмертної записки.

Озборн кивнув.

— Що-небудь ще помітили?

Я підійшов до столу і глянув на клавіатуру. На панелі зазначалося: "Техаські Інструменти. Модель TI-99/4A". Праворуч, де лежала голова Клюга, на клавіатурі темніла кривава пляма.

— Тільки те, що він сидів перед цією машиною. — Я торкнувся клавіші, і екран дисплея відразу заповнився словами. Я швидко відсмикнув руку, потім вдивився в текст.

НАЗВА ПРОГРАМИ: ПРОЩАЙ, РЕАЛЬНИЙ СВІТ.

ДАТА: 20.08

ЗМІСТ: ЗАПОВІТ, РІЗНЕ.

ПРОГРАМІСТ: ЧАРЛЬЗ КЛЮГ

ДЛЯ ВМИКАННЯ ПРОГРАМИ

НАТИСНІТЬ ВВЕДЕННЯ _

Наприкінці пропозиції розмірено пульсував маленький чорний квадратик. Пізніше я дізнався, що він називається "курсор".

Всі зібралися навколо машини. Хал, фахівець з комп'ютерів, пояснив, що багато дисплейних пристроїв стирають зображення, залишаючи екран порожнім, якщо протягом десяти хвилин будь-хто не змінює виведену на ньому інформацію. Робиться це для того, щоб екран дисплея не вигорав там, де світяться букви. До того як я торкнувся клавіші, екран був зеленим, а потім з'явилися чорні букви на блакитному фоні.

— Клавіатуру перевіряли на відбитки пальців? — запитав Озборн.

Будь-хто не знав напевно, тому Озборн взяв олівець і гумкою на його кінці натиснув клавішу "ВВЕДЕННЯ".

Текст з екрану зник, блакитний фон заповнили маленькі овальні фігурки, що падають зверху, немов дощові краплі. Сотні і сотні фігурок найрізноманітніших кольорів.

— Це ж пігулки, — здивовано вимовив один з поліцейських. — От, дивіться, "Кваалуд"! А це "Нембутал"!

Всі навперебій взялися називати ліки. Я сам відразу впізнав білу капсулу з червоною крайкою — напевно "Дилантин". От вже кілька років як я приймаю їх щодня.

Зрештою дощ з пігулок припинився, і ця диявольська машина заходилася награвати "Все ближче до тебе, мій Господь" в три інструментальні партії.

Дехто з нас розсміявся. Не думаю, що хоч комусь, те що відбувається здалося кумедним, але ця похмура панахида звучала немов аранжування для свистка, каліопи і дудки. Як тут не засміятися?

Поки грала музика, у лівому краю екрана з'явилася маленька, складена з квадратиків фігурка. Посмикуючись, вона рушила до центру. Зображення нагадувало чоловічка з відеогри, тільки виконане воно було гірше, і щоб впізнати в фігурці людину, було потрібно напружити уяву.

Потім в центрі екрана з'явився ще якийсь предмет. Чоловічок зупинився напроти нього, зігнувся, і під ним виникло щось, що нагадувало стілець.

— А що це таке?

— Комп'ютер, напевно.

Схоже, це дійсно був комп'ютер, тому що чоловічок витягнув вперед руки і засмикав ними, як піаніст біля рояля. Чоловічок друкував, а над ним з'являлися слова.

ДЕСЬ У ШЛЯХУ Я ЩОСЬ ПРОГЛЕДІВ. Я СИДЖУ

ТУТ ДНЯМИ І НОЧАМИ, ЯК ПАВУК

В ЦЕНТРІ СВОЄЇ ПАВУТИНИ... Я ХАЗЯЇН ВСЬОГО

ДОСТУПНОГО ДЛЯ ОГЛЯДУ... І ВСЕ-ТАКИ ЦЬОГО НЕДОСТАТНЬО.

МАЄ БУТИ БІЛЬШЕ.

ВВЕДИ СВОЄ ІМ'Я _

— Боже, — вимовив Хал. — Неймовірно... Інтерактивний передсмертний лист...

— Треба дізнатися, що далі.

Я стояв ближче від всіх до клавіатури, тому я й набрав своє ім'я. Але, звівши очі, побачив, що зробив помилку, і вийшло "BIKT9P".

— Як виправити? — запитав я.

— Навіщо? — сказав Озборн, простягнув руку і натиснув клавішу "ВВЕДЕННЯ".

ЧИ ЗНАЙОМЕ ТОБІ ТАКЕ ВІДЧУТТЯ, BIKT9P?

ТИ ПРАЦЮЄШ ВСЕ ЖИТТЯ, ЩОБ ВМІТИ

РОБИТИ ТЕ, ЩО ТИ РОБИШ, КРАЩЕ

ІНШИХ, АЛЕ ОДНОГО РАЗУ ТИ РАПТОМ ПРОКИДАЄШСЯ

І НЕ МОЖЕШ ЗРОЗУМІТИ, НАВІЩО ВСЕ ЦЕ.

ЗІ МНОЮ САМЕ ТАК І ВІДБУЛОСЯ.

ХОЧЕШ ДІЗНАТИСЬ ДАЛІ, ВІКТ9Р?

ТАК/НІ _

Текст лився нескінченним потоком. Клюга це, очевидно, бентежило, принаймні, після кожного періоду з сорока — п'ятдесяти слів він надавав читачеві вибір "ТАК/НІ".

Я переводив погляд з екрана на клавіатуру, куди впав головою Клюг, і уявляв собі, як він сидить в цій кімнаті один і вводить текст.

Він писав, що відчуває пригніченість, що не може так далі жити. Він приймав занадто багато пігулок (на екрані знову посипалися зверху різнобарвні овальні фігурки), життя його стало безцільним. Він зробив все, що збирався зробити.

Інколи ми просто не розуміли, що він мав на увазі. Клюг писав, наприклад, що його не існує, але ми вважали це просто образним виразом.

ТИ ПОЛІЦЕЙСЬКИЙ, ВІКТ9Р? ЯКЩО НІ, ТО

НЕЗАБАРОМ ПОЛІЦІЯ ТУТ З'ЯВИТЬСЯ. ТОМУ

ПОВІДОМЛЯЮ ТОБІ, АБО ПОЛІЦЕЙСЬКОМУ: Я НЕ

ПРОДАВАВ НАРКОТИКИ, ЛІКИ,

ЯКІ ЗБЕРІГАЮТЬСЯ В МЕНЕ В СПАЛЬНІ, Я

ВИКОРИСТОВУВАВ ТІЛЬКИ ДЛЯ ОСОБИСТИХ ПОТРЕБ.

Я ПРИЙМАВ ЇХ ДУЖЕ БАГАТО, АЛЕ ТЕПЕР

ВОНИ МЕНІ БІЛЬШЕ НЕ ЗНАДОБЛЯТЬСЯ.

НАТИСНІТЬ ВВЕДЕННЯ $

Озборн натиснув клавішу, і в протилежному кінці кімнати, налякавши нас всіх до смерті, затріщав принтер. Я спостерігав, як головка носиться вперед-назад, друкуючи текст в обох напрямках, коли раптом Хал закричав, показуючи на екран дисплея:

— Дивіться! Дивіться сюди!

Чоловічок на екрані встав і повернувся до нас. У руці він тримав щось схоже на пістолет, дуло приставлене до голови.

— Ні! — мимоволі скрикнув Хал.

Маленький чоловічок не звернув на нього хоча б якоїсь уваги. Почувся неприродний звук пострілу, чоловічок упав на спину. По екрану побіг червоний струмок, принтер затих. На дисплеї лишився тільки маленький чорний труп, що лежить на спині, і слово * * * ВСЕ * * * під ним.

Я глибоко зітхнув і подивився на Озборна. Сказати, що він був незадоволений, значило би, майже й не говорити взагалі.

— Що там стосовно наркотиків у спальні? — запитав він.

Ми спостерігали, як Озборн порпається в шухлядах столів і тумбочок, заглядає під ліжко, і все безрезультатно. Як й в інших кімнатах, тут було повно комп'ютерів, від них через пробиті в стінах отвори йшли пучки дротів.

Я стояв поруч з великою круглою картонною коробкою, їх було кілька в кімнаті; у таких коробках зазвичай пересилають речі. Кришка в однієї коробки з'їхала трохи вбік, і я підняв її. Про що відразу пошкодував.

— Озборне, — покликав я. — Гляньте-но сюди.

У коробці був мішок зі щільного поліетилену, на дві третини заповнений капсулами "Кваалуду". Поліцейські відразу ж повіддирали кришки з інших коробок і знайшли капсули амфетамінів, "Нембутал", "Валіум" і ще багато всякого.

Після цієї знахідки в будинку знову з'явилася безліч поліцейських. Телевізійники теж повернулися.

Серед усієї цієї кипучої діяльності мене будь-хто не помічав. Я прослизнув до себе в дім і замкнув двері. Час від часу я визирав через фіранки і бачив, як репортери беруть інтерв'ю в сусідів. Хал теж там крутився і, схоже, насолоджувався загальною увагою. Двічі люди з телебачення стукали мені в двері, але я не відчиняв, і зрештою всі вони пішли.

Я наповнив ванну гарячою водою і відмокав цілу годину. Потім ввімкнув опалення на максимум і заліз в постіль під купу ковдр.

І все одно всю ніч тремтів як в пропасниці.

Наступного дня десь до дев'ятої години з'явився Озборн. За ним увійшов Хал. Виглядали вони зовсім невесело, і я, здогадавшись, що поліція працювала всю ніч, приготував їм каву.

— Почитайте-но, — сказав Озборн і простягнув мені аркуш комп'ютерної роздруківки. Я надяг окуляри і став читати.

Текст був видрукуваний тим моторошним шрифтом від голчастої головки принтера. Звичайно я викидаю подібні речі в камін не читаючи, але цього разу зробив виняток.

Переді мною лежав заповіт Клюга. Мені спало на думку, що з цим папером юристам буде несолодко.

Клюг знову стверджував, що його не існує, тому в нього не може бути родичів, а все своє майно він вирішив віддати тому, хто цього заслуговує.

"Але хто цього заслуговує?" — от яке питання він собі задавав. Звичайно ж, не містер і місіс Перкінс, які живуть через чотири будинки: вони постійно б'ють дітей. На доказ цього Клюг посилався на судові постанови в Буффало й у Майямі, а також на справу, порушену місцевою владою.

Місіс Рендор і місіс Полонскі, які живуть п'ятьма будинками далі, розпускають чутки.

Старший син Андерсонів викрадає автомашини.

Маріан Флоренс зшахрувала на випускних екзаменах з алгебри.

Зовсім неподалік жив тип, який міцно ошукав міську владу, узявши підряд на будівництво шосе. Дружина одного з сусідів плуталася з комівояжерами, а дві інші завели собі постійних коханців. Один підліток зробив своїй подружці дитину, кинув її і розхвалився про це приятелям.

Аж дванадцять пар, які живуть по сусідству, приховували частину доходів від податкового управління.

У сусідів, які живуть за будинком Клюга, постійно гавкає собака.

Тут я готовий погодитися: цей собака і мені не давав заснути ночами. Але все інше... просто немислимо! Насамперед, яке право має людина, що незаконно зберігає двісті галонів наркотиків, судити своїх сусідів так строго? Звичайно, недобре бити дітей, але чи можна обливати брудом всю родину за те, що син краде автомобілі? І зрештою, відкіля Клюг все це дізнався?

Втім, там було ще дещо. Зокрема, про гулящих чоловіків. Серед інших фігурував Гарольд Хал Ланьєр, який протягом трьох років зустрічався з жінкою на ім'я Тоні Джонс — вони служили разом у центрі обробки інформації лос-анджелеської поліції. Вона підштовхувала його до розлучення, а він чекав "зручного моменту, щоб розповісти все дружині".

Я глянув на Хала: його почервоніле обличчя підтверджувало прочитане.

І отут до мене дійшло! Що ж Клюг дізнався про мене? Я пробіг очима сторінку, вишукуючи своє прізвище, і знайшов його в найостаннішому параграфі.

"... Тридцять років містер Апфел розплачується за помилку, яку він не робив. Я, все-таки, певно не запропонував би його кандидатом у

святі, але в зв'язку з відсутністю в нього явних гріхів — а в даній ситуації цього досить — я залишаю всю свою законну власність Віктору Апфелу".

Я глянув на Озборна: він дивився на мене уважно й оцінююче.

— Але мені не потрібно будь-чого!

— Ви думаєте, що це та сама винагорода, яку згадав Клюг в телефонному записі?

— Має бути так, — сказав я. — А що ще?

Озборн зітхнув і сів у крісло.

— Принаймні, він не намагався заповісти вам наркотики. Ви як і раніше стверджуєте, що зовсім його не знали?

— Ви мене в чомусь підозрюєте?

— Містере Апфел, — сказав він, розводячи руками, — я просто задаю питання. У справах про самогубства завжди нема впевненості на всі сто. Може, відбулося вбивство. І якщо це так, то ви поки що єдина відома нам людина, яка виявилася у виграші.

— Але він для мене зовсім чужий!

Озборн кивнув, постукуючи пальцем по роздруківці. Мені захотілося, щоб вона куди-небудь раптово поділась.

— До речі, що це за... помилка, яку ви не робили?

Я так і думав, що це питання буде наступним.

— Під час війни в Кореї я потрапив у полон.

Озборн якийсь час обмірковував мою відповідь. Я вдарив рукою по підлокітнику крісла, підхопився на ноги і спіймав на собі погляд його оманно втомлених очей.

— Схоже, минуле дотепер сильно вас хвилює.

— Це не так легко забувається.

— Хочете що-небудь розповісти мені про ті часи?

— Справа в тому, що все... Ні. Я не хочу говорити будь-чого. Ані вам, ані комусь іншому.

— Мені доведеться задати вам ще деякі питання щодо смерті Клюга.

— Я буду відповідати тільки в присутності адвоката.

"Боже! Тепер ще й адвоката шукати..."

Озборн знову кивнув, потім піднявся і попрямував до дверей.

— Я вже списав справу на самогубство, — сказав він, — і єдине, що мене турбувало, це відсутність передсмертної записки. Тепер ми її отримали.

Він махнув рукою вбік будинку Клюга, і на обличчі його з'явився сердитий вираз.

— Але цей тип не тільки написав записку, але і запрограмував її у своєму чортовому комп'ютері разом з цілою купою відеоефектів. Я, врешті, давно вже не дивуюся, коли люди виробляють усілякі божевільні

речі, — досить усього побачив. Але почувши, як комп'ютер грає церковний гімн, я зрозумів, що тут вбивство. Сказати по правді, містере Апфел, я не думаю, що це зробили ви. В одній тільки цій роздруківці кілька десятків мотивів. Може, він шантажував сусідів. Може, саме так він купив собі всю апаратуру. Знову ж, люди, які мають наркотики в таких кількостях, рідко вмирають своєю смертю. В мене попереду багато роботи, але я дізнаюся, хто це зробив.

Він пробурмотів щось про невиїзд і пішов.

— Вік... — вимовив Хал, і я глянув на нього. — Я щодо роздруківки. Я був би тобі вдячний... Вони сказали, що збережуть все в таємниці... Ти розумієш, про що я?

Тільки тоді я помітив, що в нього очі, як у такси.

— Йди-но додому, Хале, і про будь-що не турбуйся.

Він кивнув головою і рушив до виходу.

— Не думаю, що все це дістане розголос, — сказав він.

Насправді, звичайно, вийшло навпаки.

Можливо, це трапилося б і без листів, які почали приходити через кілька днів після смерті Клюга. Листів зі штемпелями Трентона, штат Нью-Джерсі, переданих з комп'ютера, який так і не вдалося простежити. Те, що Клюг лише згадав у своєму заповіті, в листах розглядалося у всіх подробицях.

Тоді, однак, я будь-чого про це не знав. Після того, як пішов Хал, я заліз у постіль під електроковдру, але все не міг зігріти ноги. Вставав я, тільки щоб зробити сандвіч або полежати в гарячій ванні.

Кілька разів у двері стукали репортери, але я не озивався. Наступного дня я зателефонував Мартіну Абрамсу, адвокату — в телефонному довіднику він зазначався першим, і домовився, що він буде представляти мої інтереси. Він сказав, що мене, можливо викличуть у поліцейську дільницю. Я відповів, що будь-куди не поїду, проковтнув дві капсул "Дилантину" і завалився в постіль.

Разів зо два з вулиці доносилося завивання сирени, і ще я розчув лемент: хтось з кимсь гучно сперечався. Зусиллям волі я змусив себе не висуватися. Так, цікавість мучила мене, але ви самі знаєте, що трапляється з цікавими...

Я чекав повернення Озборна, але він все не приходив. Дні йшли, перетворюючись в тиждень, і за цей час відбулося тільки дві події, гідні уваги.

Перше почалося зі стукоту в двері через два дні після смерті Клюга. Я визирнув через фіранку і побачив припаркований на узбіччі сріблястий "Феррарі". Розглянути, хто стоїть біля дверей, я не міг, і тому запитав, хто там.

— Мене звуть Ліза Фу, — відповіла якась жінка. — Ви мене запрошували.

— Я вас не пам'ятаю.

— Це будинок Чарльза Клюга?

— Ні. Вам в сусідній будинок.

— О, вибачите.

Я вирішив попередити неї, що Клюга вже нема в живих, і відкрив двері. Жінка обернулася і посміхнулася зовсім сліпучою посмішкою.

Просто не знаю, з чого почати опис Лізи Фу. Пам'ятаєте той час, коли з газетних сторінок не сходили карикатури на Хірохіто і Тодзіо, а "Таймс" без хоч би якоїсь зніяковілості вживав слово "джап"? Маленькі чоловічки з круглими, як футбольний м'яч, обличчями; вуха, немов ручки від глечиків; окуляри з товстими скельцями; два великих, як у кролика, передніх зуба і тоненькі вусики...

Якщо не рахувати вусів, то вона викапаний виходець от з такої карикатури. Окуляри, зуби... На зубах стояла дужка, вони нагадували клавіші піаніно, обмотані дротом... Зростом вона була п'ять футів і вісім або дев'ять дюймів, а важила не більше 110 фунтів. Я б сказав — навіть сто, але додав десять фунтів через груди — по п'ять фунтів на кожну, настільки великі при її тоненькій фігурці, що напис на майці читався як "POCK LIVE", і тільки коли вона поверталася боком, я міг розглянути дві букви "S" на краях.

Ліза Фу протягнула мені гожу тонку руку.

— Схоже, ми якийсь час будемо сусідами, — сказала вона. — Принаймні, поки я не розберуся з цим лігвищем дракона на сусідній ділянці.

Якщо в неї й відчувався якийсь акцент, то радше з долини Сан-Фердинандо.

— Дуже приємно.

— Ви його знали? Я маю на увазі Клюга. Так він принаймні себе називав...

— А ви думаєте, це його не дійсне прізвище?

— Сумніваюся. "Клюг" по-німецькому означає "розумний". А на жаргоні хакерів це "хитрун" або "ловкач", це з Клюгом узгоджується

повною мірою. Хоча сірий процесор у нього безперечно барахлив. — Вона багатозначно постукала пальцем себе по скроні. — "Віруси", "фантоми" і "демони" вискакують щораз, коли люди з поліції намагаються підключитися до його систем, програмне забезпечення згасає, бітові кошики {Bobua: не уявляю, що це таке, бо на сміттєвий кошик PC не схоже :-} переповнюються...

Вона говорила і говорила, але для мене все це звучало як суахілі.

— Ви хочете сказати, що в його комп'ютерах ховаються демони?

— Точно.

— Тоді їм потрібен буде спеціаліст з вигнання злих духів.

Вона ткнула великим пальцем себе в груди, показавши одночасно ще пів акру зубів, і сказала:

— Це я і є. Однак мені треба йти. Заскакуйте побачитись в будь-який час.

Друга цікава подія тижня відбулася на день пізніше: поштою прийшло повідомлення з банку. На мій рахунок надійшло три суми. Перша — звичайний чек з Управління в справам інвалідів війни на 487 доларів. Друга сума в 392 долара 54 цента — відсотки на гроші, залишені мені батьками п'ятнадцять років тому.

Третій внесок був переведений двадцятого, у той день, коли вмер Клюг. 700 083 долара 04 цента.

Через кілька днів до мене зазирнув Хал Ланьєр.

— Ну і тижденьок! — вимовив він, плюхнувся на диван і почав розповідати.

Виявляється, у нашому кварталі зареєстрована ще одна смерть. Листи, передані з невідомого комп'ютера, викликали безліч неприємностей, особливо після того, як поліція стала ходити по будинках і допитувати всіх підряд. Дехто, відчувши, що коло стискується, покаявся у своїх гріхах. Жінка, що розважала комівояжерів, поки її чоловік був на роботі, зізналася йому в невірності, і той її застрелив. Тепер він сидів у в'язниці округу. Це, мабуть, найгірше з того, що відбулося, але траплялися події і дрібніші, від бійок, до вибитих вікон. За словами Хала, податкове управління збиралося влаштувати в нашому районі спеціальну перевірку.

Я подумав про сімсот тисяч вісімдесят три долари.

І чотири центи.

Промовчав, але відчув, як у мене холодіють ноги.

— Ти, напевно, хочеш знати, що там у нас з Бетті, — сказав нарешті він.

Я не хотів. Не хотів знати взагалі будь-чого про це, але спробував зобразити на обличчі відповідний вираз.

— Все закінчено, — вимовив він, задоволено зітхаючи. — Я маю на увазі між мною і Тоні. Я все розповів Бетті. Кілька днів було дуже погано, але тепер, думаю, наш шлюб став ще міцніше. — Він замовчав на якийсь час, насолоджуючись теплом змін, які відбулися.

Ще він хотів розповісти мені про те, що вони дізнались про Клюга, і запросити мене до себе пообідати, але я чемно відмовився від обох пропозицій, пославшись на старі рані, що мене зовсім замучили. І я вже

майже випровадив його, коли в двері постукав Озборн. Я впустив його, і Хал теж залишився.

Пропозиція випити каву була з вдячністю прийнята. Виглядав Озборн якось інакше, і спочатку я не міг зрозуміти, у чому справа: той самий втомлений вираз обличчя... Втім, ні. Раніше мені здавалося, що це маска або цинізм, властивий поліцейським. Але в той день на його обличчі читалася справжня втома. Вона перетікала з обличчя на плечі і руки, передавалася ході і манері сидіти. Його огортало важке відчуття поразки.

— Мене як і раніше підозрюють? — запитав я.

— Хочете знати, чи треба запрошувати адвоката? Не варто турбуватися. Я ретельно перевірив вас. Заповіт Клюга навряд чи буде прийнято всерйоз, так що ваші мотиви виглядають сумнівно. На мій погляд, у кожного з місцевих торговців кокаїном було набагато більше причин "прибрати" Клюга, ніж у вас. — Він зітхнув. — Я просто хотів про дещо запитати. Можете не відповідати, якщо не хочете.

— Давайте спробуємо.

— Вам запам'яталися які-небудь незвичайні його відвідувачі? Люди, що приходили або йшли вночі?

— Єдине, що я пам'ятаю, це службові машини. Пошта, "Федерал Експрес", компанії по доставці вантажів... Наркотики могли прибувати з усіма цими людьми.

— Ми теж так думаємо. Навряд чи він працював по дріб'язках. Можливо, він служив посередником. Дістав, передав... — Озборн на якийсь час задумався і відсьорбнув кави.

— Є які-небудь успіхи в розслідуванні? — запитав я.

— Хочете знати правду? Справа заходить в глухий кут . Будь-хто в окрузі і уявлення не мав, що Клюг володіє всією цією інформацією. Ми перевірили банківські рахунки і будь-де не знайшли доказів шантажу. Ні, сусіди в картину не вписуються. Хоча, звичайно, якби Клюг залишився в живих, зараз його з задоволенням придушив би майже кожен з тих, хто живе по сусідству.

— Це точно, — сказав Хал.

Озборн вдарив себе долонею по стегну.

— Якби мерзотник залишився в живих, я сам би його вбив, — сказав він. — Але тепер я починаю думати, що він не був живий взагалі.

— Не розумію.

— Якби я своїми очима не бачив труп... — Озборн сів дещо прямiше. — Він писав, що його не існує. І це майже так. В електро-газовій компанії про нього навіть не чули. Клюг підключений до їхньої лінії, співробітник компанії кожен місяць знімає покази з лічильників, але компанія будь-коли не виставляла йому рахунки. Те ж саме з телефоном. У його будинку цілий комутатор, який виготовлений телефонною компанією, доставлений і встановлений нею же, але в них нема про це хоч якихось відомостей. Клюг не відкривав рахунку в будь-якому з банків Каліфорнії — схоже, він йому просто не був потрібний. Ми знайшли близько сотні компаній, які продали і доставили йому те або інше устаткування, а потім або зробили позначку про те, що рахунок оплачений, або начисто забули, що взагалі мали з ним справу. В деяких фірмах зафіксовані номери чеків і рахунків, але як самі рахунки, так навіть банки фізично не існують.

Він відкинувся в кріслі, і я відчув, що це його просто дратує.

— Єдиний, хто мав про Клюг уявлення, це людина, яка доставляла йому раз на місяць продукти з бакалійної крамниці. Маленька крамничка неподалік звідси. У них нема комп'ютера, Клюг платив чеками банку "Уеллс Фарго". Там ці чеки приймали до оплати, і будь-яких проблем не виникало. Хоча про Клюга там і не чули.

Я задумався. Озборн чекав від мене якоїсь реакції, і я висловив припущення:

— Він робив все це за допомогою комп'ютерів?

— Саме так. Те, що він провертав з бакалійною крамницею, я ще розумію. Але набагато частіше Клюг проникав безпосередньо в базове програмне забезпечення і затирав всі відомості про себе. Енергокомпанія будь-коли не діставала платежів як чеками, так і якось інакше, просто тому, що, на їх думку, вони будь-коли й будь-чого Клюгові не продавали. Всі урядові заклади ніколи і нічого знали про Клюга. Ми перевірили все, від поштового відомства до ЦРУ.

— А що якщо Клюг — не справжнє прізвище?

— Можливо. Але у ФБР нема його відбитків пальців. Рано або пізно ми дізнаємося, хто він такий, але це навіть на йоту не наблизить нас до відповіді на питання: що відбулося — вбивство або самогубство.

Озборн визнав, що відчуває певний тиск. Його переконують закрити справу, хоча б ту частину, що стосується смерті Клюга, і списати все на самогубство. Він, однак, у самогубство не вірив. А що стосується другої половини історії, всіх цих махінацій Клюга, то їх розслідування будь-хто припиняти поки не збирається.

— Тепер все залежить від цієї дзиґи, — сказав Озборн.

— Дочекаєшся, — фиркнув Хал і пробурмотів щось про азіатів.

— Ця дівчина все ще тут? Хто вона така?

— Якась комп'ютерна зірка з Каліфорнійського технологічного. Ми зв'язалися з ними, повідомили, які в нас проблеми, і от кого вони нам надіслали.

По обличчю Озборна неважко було зрозуміти, що на будь-яку допомогу з її боку він не розраховує.

Зрештою мені вдалося від них позбутися. Коли вони йшли по садовій доріжці, я глянув убік будинку Клюга: біля нього стояв сріблистий "Феррарі" Лізи Фу.

Ходити туди мені було зовсім нічого. Я прекрасно це знав, і тому зайнявся вечерею. Коли я готую запіканку з тунця за власним рецептом, вона набагато краща, ніж можна судити за назвою. Потім я вийшов у двір за овочами для салату. Я зривав помідори і думав про те, що треба б остудити пляшку білого вина, і отут мені спало на думку, що наготував я цілком достатньо для двох.

Я будь-коли і будь-що не роблю наспіх, тому я сів і обміркував цю думку. Зрештою мене переконали ноги: вперше за весь тиждень їм було тепло. І я відправився до будинку Клюга.

Ґрат за відчиненими навстіж дверима не виявилося, і мені подумалося: як дивно і тривожно виглядає незакрите, незахищене житло. Зупинившись на ґанку, я заглянув усередину і покликав:

— Міс Фу?

Відповіді не було. У минулий раз, зайшовши в цей будинок, я знайшов мертву людину...

Ліза Фу сиділа на ослінчику від рояля безпосередньо перед консоллю комп'ютера. Вона сиділа в профіль до мене, піджавши коричневі ноги, я бачив її спину і пальці, які зависли над клавіатурою. На екрані швидко пробігали слова. Вона підвела голову і блиснула зубами в посмішці.

— Дехто повідомив мені, що вас звуть Віктор Апфел, — сказала вона.

— Так, е-е-е... двері були відкриті...

— Спекотно, — пояснила вона і відтягнула двома пальцями майку біля шиї. — Чим можу бути корисна?

— Та взагалі ж... — Зробивши крок у напівтемряві, я спіткнувся об щось на підлозі. Це була плоска коробка на зразок тих, у яких доставляють в дім великі порції піцци. — Я готував вечерю і зрозумів, що там вистачить на двох, і тоді подумав, може ви...

Я замовчав розгублено, тому що в цей момент помітив дещо ще. Спочатку мені здалося, що вона сидить у шортах; насправді ж з одягу на ній були лише майка і вузенькі рожеві трусики від купальника. Її, схоже, це зовсім не бентежило.

— ... Приєднаєтеся до мене за вечерею?

Її посмішка стала ще ширшою.

— Із задоволенням, — відповіла вона, легко підхопившись на ноги і пронеслася повз мене, залишаючи за собою слабкий запах поту з солодкуватим відтінком мила. — Я повернуся через хвилину.

Я оглянув кімнату, але мої думки увесь час поверталися до Лізи. Піццу вона, очевидно, запивала пепсі — на підлозі валялася безліч порожніх банок. Попільниці стояли чисті... Клюг, ймовірно, курив, Ліза —

ні. Чітко вимальовувалися при ході м'язи її литок. На попереку в неї росли малюсінькі м'які волоски, ледь помітні в зеленому світлі екрана. Я чув, як дзюрчить вода в раковині, дивився на жовті сторінки блокнота, пописані способом, який я не зустрічав уже багато років, відчував запах мила і думав про її коричневу з легким пушком шкіру і легку ходу.

У вітальню вона повернулася вже в джинсах з обрізаними холошами, сандаліях і новій майці. На старій було "БЕРРОУЗ ОФІС СИСТЕМЗ". На цій же, чистій і пахнучій свіжовипраною бавовною, зображувалися Міккі-Маус і замок Білосніжки, причому вуха Міккі-Мауса витягалися назад по верхньому схилу грудей. Я рушив за Лізою на вулицю.

— Як мені подобається ваша кухня! — сказала вона.

Раніше я завжди не звертав уваги на облаштування своєї кухні. Її немов перенесли в капсулі часу зі сторінок "Лайфа" початку п'ятидесятих років. У куті стояв старенький похилий холодильник, кришки столів були вкриті жовтою плиткою, яку зараз можна побачити тільки у ванних кімнатах. На кухні взагалі не було навіть грама пластмаси. Замість посудомийної машини в мене стояла подвійна раковина і дротова сушарка. Ані електровідкривача для банок, ані ущільнювача для сміття, ані мікрохвильової печі... Найновішою річчю був, мабуть, змішувач, куплений п'ятнадцять років тому. Я вмію і люблю працювати руками. Люблю лагодити.

— Хліб просто незрівнянний! — вигукнула Ліза.

Хліб я спік сам. Вона підібрала залишки підливи хлібною скоринкою і запитала, чи можна взяти добавки.

Наскільки я розумію, підбирати шкуринкою підливу — поганий тон, але мене це зовсім не хвилювало: я сам завжди так роблю. Втім, у всьому іншому її манери були бездоганні. Вона ум'яла три порції моєї

запіканки, після чого тарілку можна було і не мити. Створилося враження, що вона ледь стримує свій дивовижний апетит.

Ліза відкинулася в кріслі, і я підлив вина в її келих.

— Ви впевнені, що не хочете більше горошку?

— Я лусну. — Вона задоволено поплескала себе по животу. — Безмежна вдячність, містере Апфел. Я вже років сто не їла домашньої їжі.

— Можете звати мене Віктором.

— Я так люблю американську кухню.

— А я і не знав, що вона існує. Я маю на увазі, як китайська або... Ви американка?

Вона посміхнулася.

— Я розумію, що ви хочете сказати, Вікторе. Так, громадянство в мене американське, але народилася я не тут... Вибачите, я на хвилиночку. З цими дужками мені доводиться чистити зуби, як тільки поїм.

Я пустив воду в раковину і взявся за тарілки. Через якийсь час Ліза приєдналася до мене, схопила кухонний рушник і, незважаючи на мої протести, стала витирати посуд.

— Ви живете тут один? — запитала вона.

— Так. З тих пір, як вмерли мої батьки.

— Ви були одружені? Якщо ця не моя справа, так і скажіть.

— Не варто перепрошувати. Я ще не був одружений.

— Для холостяка ви непогано впорюється з господарством.

— Велика практика. Можна мені поставити запитання?

— Валяйте.

— Звідкіля ви? Тайвань?

— У мене здібності до мов. Вдома я говорила на "піджин-американ", але, опинившись тут, швидко вивчилася говорити правильно. Ще я говорю французькою мовою, щоправда, досить паршиво; на китайській, на чотирьох-п'ятьох діалектах, але зовсім безграмотно; трохи-трохи на в'єтнамській і знаю тайський рівно настільки, щоб сказати: "Моя хотіти бачити американський консул, швидко дуже чортзабери, ей ти!".

Я розсміявся: останню фразу вона вимовила з моторошним акцентом.

— Тут я вже вісім років. Ви здогадалися, де цей "дім"?

— В'єтнам?

— Точно. Сайгон.

— А я вважав вас японкою.

— Коли-небудь я вам про себе розповім... Вікторе, а там за дверима пральна машина?

— Так і є.

— Чи не надто я вас потурбую, якщо дещо виперу?

Звичайно, вона мені не заважала. Сім пар джинсів — деякі з відрізаними холошами — і дві дюжини майок з малюнками цілком зійшли б за хлоп'ячий гардероб, якби до них не додавалися ще усілякі напівпрозорі предмети.

Потім ми відправилися на задній двір посидіти в останніх променях призахідного згасаючого сонця, і вона захотіла глянути на мій город. Об'єкт моєї гордості. Коли я почуваю себе добре, я сиджу там по кілька годин, звичайно по ранках, причому цілий рік. На півдні Каліфорнії це можливо.

Їй все сподобалося, хоча город виглядав не найкращим чином: останні дні я проводив або в ліжку, або в гарячій ванні, і на грядках повилізали бур'яни.

— Коли я була маленької, я теж працювала на городі, — сказала Ліза. — І ще два роки на рисових плантаціях.

— Очевидно, там все по-іншому.

— Ще б, чорт забери. Кілька років після цього я не могла навіть дивитися на рис.

Ми розмовляли про різні речі. Не пам'ятаю вже чого раптом, але я розповів їй, що воював у Кореї. Довідався, що їй двадцять п'ять років і що дні народження в нас збігаються, так що кілька місяців тому мені виповнилося рівно вдвічі більше, ніж їй.

Ім'я Клюга спливло в розмові тільки один раз, коли Ліза згадала, що дуже любить готувати, але в будинку мого сусіда це зовсім неможливо.

— У гаражі в нього стоїть морозильник, забитий усілякими замороженими обідами, — сказала вона. — У будинку одна тарілка, одна виделка, одна ложка й одна склянка. Плюс мікрохвильова піч — найкраща модель з тих, що можна зустріти в каталогах. І все. На кухні — пустка. — Вона похитала головою.

— Він був явно з дивинами.

Ліза розправилася з пранням вже до вечора. Вона переклала білизну в плетений кошик, і ми відправилися розвішувати її на мотузках. Я струшував чергову майку і розглядав картинку і напис. Іноді я відразу розумів, про що мова, іноді ні. Там були рок-групи, карта Лос-Анджелеса, знімки з "Зоряного шляху"... Всього потроху.

— А що таке "Товариство L 5"? — запитав я.

— Це хлопці, що хочуть побудувати в космосі орбітальні ферми. Я запитала, чи збираються вони вирощувати там рис, а вони відповіли, що рис, на їх думку, не найкраща культура для умов невагомості, і тоді я цю майку купила.

— І скільки ж їх у тебе?

О! Певно, сотні чотири або п'ять.

Наступного дня пошта принесла мені лист з адвокатської контори в Чикаго. Про сімсот тисяч доларів. Виявляється, гроші перевела мені орендна компанія в Делавері, заснована в 1933 році для того, щоб забезпечити мою старість. Засновниками зазначалися мої батьки. Деякі довготермінові вклади дозріли, що і призвело до мого недавнього фінансового злету. Податки, як виявилося, були вже сплачені.

Повна дурниця. У моїх батьків будь-коли не було таких грошей. Я повернув би їх, якби тільки знав, у кого Клюг їх украв.

Потім я вирішив, що через рік, якщо не виявлюся на той час у в'язниці, віддам ці гроші на добродійність. Може, у "Фонд порятунку китів". Або "Товариству L 5".

Увесь ранок я провів у саду. Потім сходив у магазин і купив трохи яловичини і свинини. Покупки я ніс додому в складаному дротовому кошику і почував себе просто відмінно. Проходячи повз срібнастий "Феррарі", я посміхнувся.

Ліза ще не приходила за випраною білизною. Я зняв її з мотузки, склав і пішов до будинку Клюга.

— Це я — Віктор.

— Заходь.

Ліза сиділа там же, де й в минулий раз, але вдягнена була вже не так легковажно. Побачивши в мене в руках кошик з білизною, вона ляснула себе по чолу і кинулася її забирати.

— Вибач, Вікторе. Я збиралася...

— Не варто, — сказав я. — Мені не в тягар. І крім того, у мене з'явилася можливість запросити тебе на вечерю ще раз.

Щось у її обличчі змінилося, але вона швидко з собою впоралась. Може, "американська" кухня сподобалася їй набагато менше, ніж вона говорила, а може, справа була в кухарі...

— Звичайно, Вікторе, з задоволенням. Давай кошик. І розсунь, будь ласка, фіранки, бо тут як у трунарні.

Ліза квапливо вийшла в іншу кімнату. Відкриваючи фіранки, я помітив, як під'їхала машина Озборна. Потім повернулася Ліза. На черговій майці була назва магазину, де продають фантастичну літературу. Під написом розташувалася приосадкувата істота з волохатими ніжками. Ліза визирнула у вікно і помітила наближення Озборна.

— Отже, Ватсон, — вимовила вона, — до нас завітав інспектор Лейстрейд зі Скотланд-Ярда. Впустіть його, будь ласка.

Я розсміявся, і Озборн підозріло вп'явся в мене, ледь ввійшовши у кімнату.

— Вітаю, Апфеле, — почав він. — Ми нарешті-то дізнались, хто такий Клюг насправді.

— Патрік Вільям Гевін, — сказала Ліза.

В Озборна відвисла щелепа і досить довго він не міг оволодіти собою. Потім все-таки закрив рот, але відразу відкрив його знову:

— Відкіля ви це дізналися, чорт забери?

Ліза ласкаво погладила клавіатуру комп'ютера.

— Я дістала ці дані, як тільки вони надійшли у вашу контору сьогодні ранком. Там у вас у комп'ютері сидить маленька таємна програмка, що шепче мені дещо на вухо кожен раз, коли в матеріалах згадується прізвище "Клюг". Однак для мене це було зайвим. П'ять днів тому я вже знала все.

— Тоді чому ви... чому ви хоча б чогось не сказали?

— Ви не запитували.

Якийсь час вони дивилися один на одного впритул. Я уявлення не мав, які події передували цій конфронтації, але і так було зрозуміло, що великої любові вони один до одного не відчувають. Зараз Ліза виграла раунд і, схоже, їй це зробило приємність.

— Якщо пригадуєте, ви запросили мене тому, що у ваших людей будь-чого не вийшло. Коли я почала роботу, система програм вже була ушкоджена і практично паралізована. Ваші люди не могли будь-чого виправити, і ви вирішили, що шкоди від мене принаймні не буде. А раптом я зможу розколоти коди Клюга, не зруйнувавши систему остаточно? Я це зробила. Вам потрібно було тільки прийти і запитати. Я завалила б вас тоннами роздруківок.

Озборн уважно слухав. Можливо, він навіть зрозумів, що помилявся у своїй оцінці.

— Що ви дізналися? Можу я подивитися зараз?

Ліза кивнула і натиснула кілька клавіш. На дисплеї перед нею і на тому, біля якого стояв Озборн, з'явився текст. Я підійшов до термінала і почав читати.

Текст являв собою коротку біографію Клюга/Гевіна.

Віку він був приблизно того ж, що і я, але в той час, коли в мене стріляли далеко від дому, він старанно робив кар'єру в щойно створеній галузі виробництва комп'ютерів. Він працював у провідних дослідницьких центрах, і мене здивувало, що на встановлення його особистості знадобилося більше тижня.

— Всі ці данні я зібрала досить просто, — розповідала Ліза поки ми читали. — Перше, що ви повинні зрозуміти про Гевіна, це те, що

відомостей про нього нема в будь-якій комп'ютерній інформаційній системі. Тому я почала телефонувати людям у всіх кінцях країни... До речі, у нього дуже цікавий телефонний комплекс: в ньому для кожного дзвінка генерується новий вихідний номер, і ви не можете як зателефонувати назад, так і простежити, відкіля вам зателефонували. Отож, я почала розпитувати про всіх провідних спеціалістів у цій області в п'ятидесяті і шістдесяті роки, і мені назвали безліч імен. Після чого мені залишалося лише дізнатись, кого тепер немає в інформаційних досьє. Свою смерть Гевін сфабрикував у 1967 році, я навіть знайшла один звіт про цю подію в старих газетних добірках. Усі люди, що знали Гевіна, знали і про його смерть. В Флориді є справжнє — на папері — свідоцтво про народження, але інших документів, що стосуються особистості Гевіна, я не знайшла. Він не залишив у нашому світі будь-яких слідів. Мені це здалося досить переконливим доказом.

Озборн дочитав текст до кінця і звів очі.

— Дуже добре, міс Фу. Що ще вам удалося дізнатись?

— Я розколола деякі з його кодів. Мені повезло, тому що я зуміла влізти в базову програму, які Гевін написав, щоб атакувати чужі програми. Я використала її проти деяких його власних творінь. Ще мені вдалося проникнути у файл, який містить ключі і дані про те, де і як вони використовуються. Дечому я від нього навчилася. Але це тільки надводна частина айсберга.

Вона махнула рукою убік мовчазних металевих "мислителів", розставлених по всій кімнаті.

— Те, що ви бачите перед собою, — це найхитріша електронна зброя серед усього, що людству вдалося поки що створити. Система броньована не гірше якого-небудь крейсера. І вона зобов'язана бути такою, оскільки у світі повнісінько хитрих сторожових програм, що чіпляються, наче тер'єри, у кожного непрошеного гостя і тримають його

мертвим захватом. Якщо ж вони все-таки добиралися сюди, з ними розправлявся вже Клюг, але здебільшого будь-хто не підозрював, що він зламав їхній захист і проник у машину. Клюг нагадував крилату ракету — швидку, маневрену, яка летить над самою землею, і свої атаки він направляв відразу з декількох боків. Звичайно, у наші дні великі інформаційні системи добре захищені, у них використовуються паролі і дуже складні коди. Але Клюг брав участь у розробці більшості з цих систем. Потрібен по-диявольськи хитрий замок, щоб не пустити в будинок того, хто робив замки все життя. Знову ж, Клюг допомагав встановлювати багато великих систем, і ще тоді він залишив у програмному забезпеченні своїх таємних інформаторів. Якщо коди змінювалися, комп'ютер сам передавав інформацію про це в яку-небудь надійну машину, відкіля її пізніше вичерпував Клюг. Це немовби ви купили величезного, злющого, відмінно вимуштруваного сторожового пса, а на наступну ніч приходить той тип, що його дресирував, гладить пса по голові і грабує ваш будинок начисто...

І в такому от дусі. Коли Ліза починала говорити про комп'ютери, дев'яносто відсотків сказаного до мене просто не доходило.

— Я хотіла б дещо дізнатись, Озборне, — сказала Ліза.

— Що саме?

— Навіщо я тут? Щоб розкрутити за вас цю справу? Або вам вистачить того, що я приведу систему в такий стан, коли з нею зможе працювати будь-який грамотний користувач?

Озборн задумався.

— Мене турбує, — додала вона, — що я постійно потрапляю в засекречені банки даних. Боюся, в один прекрасний день хто-небудь виб'є двері і надягне на мене наручники. Вас це теж повинно турбувати, тому що декому в деяких організаціях може не сподобатися, якщо в їхні

справи буде сунутися звичайний поліцейський з якогось там відділу по боротьбі з особливо небезпечними злочинами.

При цих словах Озборн швидко підвів голову.

— А що мені робити? — огризнувся він. — Просити вас залишитися?

— Ні. Мені досить вашого дозволу. Не обов'язково навіть у письмовому виді. Просто підтвердіть, що схвалюєте продовження робіт.

— Послухайте, що я вам скажу. Якщо говорити про інтереси округу Лос-Анджелес і штату Каліфорнія, то будинку Клюга взагалі не існує. Тут нема ділянки. Він не зафіксований у документах. З погляду закону, цього місця просто нема. І якщо хтось має право дати вам дозвіл на роботу з матеріалами Клюга, то це саме я, а я, як і раніше, вважаю, що тут було здійснено вбивство. Тому продовжуйте працювати.

— Не дуже-то надійний захист, — задумливо сказала Ліза.

— А чого б ви хотіли? Гаразд, що ще вам вдалося знайти?

Ліза повернулася до клавіатури і взялася друкувати. Незабаром запрацював принтер. Склавши роздруківку, Озборн зібрався було йти, але не втримався і вже в дверях зупинився, щоб дати останні вказівки.

— Якщо знайдете якусь інформацію, яка доводить, що це було не самогубство, повідомте мені.

— О'кей. Це було не самогубство.

Озборн спочатку не зрозумів.

— Мені потрібні докази.

— У мене вони є, тільки вам вони, швидше за все, не підійдуть. Цю дурну передсмертну записку писав не Клюг.

— Відкіля ви знаєте?

— Я зрозуміла це в перший же день, як тільки дала машині команду роздрукувати програму, а потім порівняла її стиль зі стилем Клюга. Це не його програма. Вона виконана гранично компактно. Ані одного зайвого рядка. Клюг вибрав собі такий псевдонім неспроста. Ви знаєте, що означає "Клюг"?

— Розумний, — уставив я.

— Буквально — так. Але це ще означає і... щось надмірно складне. Щось таке, що працює справно, але з незрозумілих причин... У нас кажуть — "клюгувати" помилки в програмі...

— І що?

— Програми Клюга виглядають просто моторошно. Там повно шмарклів, які він не вдозвілився підчистити. Але він був генієм, і його програми працюють бездоганно, хоча вас і не залишає здивування, як же це вони все-таки працюють. Службові програми в нього написані таким чином, що в мене мурашки по спині бігали, коли я з ними розбиралася. Жах! Але по-справжньому гарне програмування — така рідкість, що його недоробки виглядають краще, ніж та гладка нісенітниця, яку пишуть середнячки.

Підозрюю, що Озборн зрозумів зі сказаного приблизно стільки ж, скільки і я.

— Коротше, ваша думка заснована на оцінці стилю програмування?

— Так. На жаль, пройде ще років десять, якщо не більше, перш ніж суд буде приймати такі речі так само всерйоз, як, скажімо, аналіз почерку або дактилоскопію. Але якщо ви розумієте що-небудь у програмуванні, вам досить одного погляду. Передсмертну записку написав хтось інший, і цей хтось, до речі, надзвичайно вмілий. Записка викликала заповіт як підпрограму, а от його, без сумніву, написав Клюг. Він там, можна сказати, всюди залишив свої відбитки. Останні п'ять років він шпигував за сусідами заради задоволення, влазив у військові інформаційні банки, шкільні записи, податкові файли і банківські рахунки. А кожен телефон у радіусі трьох кварталів він перетворив у підслуховувальний пристрій. Дивовижна цікавість...

— Він згадував де-небудь, навіщо він це робив? — запитав Озборн.

— Думаю, він просто схибнувся. Можливо, він був психологічно неврівноважений і схильний до самогубства — всі ці капсули з наркотиками здоров'я йому, звичайно, не додавали. Він готувався до смерті, і Віктор виявився єдиним, кого він вважав гідним спадщини. Якби не ця записка, я б повірила, що Клюг покінчив з собою. Але він її не писав. Про це я готова заприсягтися.

Зрештою ми позбулися товариства Озборна і я попростував додому займатися обідом. Коли все було готове, прийшла Ліза і знову з величезним апетитом накинулася на їжу.

Потім я зробив лимонад і ми влаштувалися в моєму маленькому патіо {енцикл. + Bobua: відкрите внутрішнє подвір'ячко, часто оточене галереями; поширені в середземноморських країнах, Лат. Америці і, як бачимо з цього тексту, навіть на півд. заході США :) }, спостерігаючи, як згущується навколо нас вечір.

Прокинувся я посеред ночі, весь спітнілий. Сів у ліжку, обмірковуючи події минулого дня. Висновки мені зовсім не сподобалися. Тому я надяг халат, пантофлі і пішов до будинку Клюга.

Вхідні двері знову виявилися відкритими навстіж, але все одно я постукав. Ліза визирнула з вітальні.

— Віктор? Що-небудь трапилося?

— Не впевнений, — сказав я. — Можна увійти?

Вона кивнула, і я пройшов за нею в кімнату. Біля консолі стояла відкрита банка пепсі. Ліза сіла на свій ослінчик, а я помітив, що очі в неї почервоніли.

— Що трапилося? — запитала вона ще раз і позіхнула.

— Тобі, напевно, треба поспати, — сказав я.

Вона знизала плечима і кивнула.

— Та-ак. Я все не можу потрапити у фазу, і зараз у мене денний настрій. Хоча я звикла працювати в який завгодно час і подовгу... Сподіваюся, ти прийшов не для того, щоб сказати мені про це?

— Ні. Ти упевнена, що Клюга убили?

— Передсмертну записку писав не він. Отже, залишається вбивство.

— Я довго думав, за що його могли убити. Він будь-коли не виходив з будинку, тому, очевидно, його вбили за те, що він зробив щось, що викликало небажану увагу, тут, зі своїми комп'ютерами. А тепер ти... Чесно кажучи, я не знаю, що саме ти робиш, але, схоже, ти влазиш у ті ж справи. Що якщо ці люди повернуться?

Вона скинула брови.

— Які люди?

Я розгубився. Побоювання мої оформилися недостатньо чітко і виглядали, напевно, не дуже-те переконливо.

— Не знаю... Ти говорила... якісь організації...

— Отже, ти помітив, як відреагував на це Озборн? Він вирішив, що Клюг наткнувся на яку-небудь таємну операцію, або що люди з ЦРУ вбили його, коли він дізнався про щось секретне, або...

— Не знаю, Лізо. Але я злякався. Раптом те ж саме трапиться з тобою?

Вона зненацька посміхнулася.

— Дякую, Вікторе. Я не хотіла зізнаватися при Озборні, але мене це теж турбує.

— І що ти збираєшся робити?

— Залишитися і продовжувати роботу. Я намагалася придумати, як би себе убезпечити, але зрештою вирішила, що тут будь-чого не зробиш.

— Але хоч щось можна вчинити...

— У мене є пістолет, якщо ти це маєш на увазі. Але подумай сам. Клюга вбили серед білого дня. Будь-хто не бачив, щоб хтось входив у будинок. І я запитала себе: хто здатен прийти вдень, застрелити Клюга, запрограмувати передсмертну записку і піти, не залишивши хоча б якихось слідів?

— Хтось дуже досвідчений і хитрий.

— Саме так. Настільки досвідчений і хитрий, що навряд чи в мене буде шанс перешкодити йому, якщо він вирішить розправитися зі мною.

І її слова, і її байдужість до власної долі мене просто приголомшили. Але все-таки вона визнала, що тривожиться.

— Тоді потрібно припинити все це. Виїхати звідси.

— Ну вже ні. Я не дозволю, щоб мене ганяли туди-сюди, — відповіла вона, і я вловив у її голосі тверду нотку.

Я подумав про те, що міг би сказати ще дещо, але не став.

— Принаймні... замикай вхідні двері, добре?

Вона розсміялася і поцілувала мене в щоку.

— Обіцяю. І я дуже вдячна тобі за турботу. Дуже.

Я почекав, поки вона закриє за мною двері, і, почувши як клацнув замок, побрів через освітлений місяцем двір до свого будинку. На півшляху я зупинився, зміркувавши, що міг би запропонувати їй переночувати в моїй другій спальні. Або залишитися з нею в будинку Клюга.

Але потім вирішив не робити цього: з остраху, що вона неправильно мене зрозуміє.

Тільки опинившись в ліжку, я зрозумів із засмученням і деяким презирством до самого себе, що в неї були всі підстави зрозуміти мене неправильно.

І це при тому, що я рівно в два рази старше неї.

Ранок я провів на городі, плануючи меню на вечір. Мені завжди подобалося готувати, але вечері з Лізою стали для мене найрадіснішою подією дня. Більш того, я вже вважав них обов'язковими. Тому, коли біля полудня я виглянув на вулицю і побачив, що її машини нема на місці, мені стало не по собі.

Я квапливо пішов до будинку Клюга. Двері були відкриті навстіж. Оглянувши будинок, я будь-чого особливого не знайшов, тільки в спальні на підлозі були акуратно розкладені стопки її одягу. Все ще тремтячи, я постукав у будинок Ланьєр. Відкрила Бетті і відразу помітила, що я чимось стривожений.

— Та дівчина в будинку Клюга... — сказав я. — Щось відбулося. Можливо, нам варто зателефонувати в поліцію?

— А що трапилося? — запитала Бетті, дивлячись поверх мого плеча. — Схоже, вона ще не повернулася.

— Що ти маєш на увазі?

— Я бачила, як вона виїхала з годину тому. Машина в неї що треба!

Почуваючи себе повним ідіотом, я спробував вдати, що чогось особливого й не трапилось, однак встиг помітити, яким поглядом подивилася на мене Бетті. Немов їй хотілося погладити мене по голові або щось на зразок того. Я відчув, що починаю злитися.

Ліза залишила одяг, отже, вона повинна повернутися. Продовжуючи запевняти себе, що це дійсно так, я заліз у ванну з обпалююче гарячою водою.

Почувши стукіт, я відкрив двері і побачив Лізу. З пакетами в обох руках і зі звичайною сліпучою посмішкою на обличчі.

— Я збиралася зробити це ще вчора, але забула і згадала, тільки коли ти прийшов. Мені так хотілося зробити тобі сюрприз, що я з'їздила і купила дещо, чого немає в тебе як в саду, так і на кухні...

Вона продовжувала говорити, поки ми вивантажували з пакетів їстівне. Я мовчав. На Лізі була нова майка, напис на якій говорила: V + L — I. Я навмисно не став запитувати, що це означає.

— Ти любиш в'єтнамську кухню?

Я глянув на неї, і тільки тепер до мене дійшло, що вона дуже схвильована.

— Ще не випадало спробувати, — сказав я. — Але я люблю китайську, японську і індійську. Я взагалі люблю пробувати все нове.

В останній частині я лицемірив, але не так щоб дуже сильно: хоча іноді я і пробую нові рецепти, але смаки до їжі в мене взагалі ж цілком католицькі.

— Не уявляю, що в мене вийде, — засміялася вона. — Моя мати була наполовину китаянкою. Так що сьогодні на вечерю буде щось безпородне.

Вона звела очі й, побачивши моє обличчя, знову розсміялася.

— Я забула, що ти бував в Азії. Не бійся, собачого м'яса я готувати не буду.

Єдине, що було цілком нестерпно, це палички. Я мучився з ними, скільки міг, потім відклав вбік і взяв виделку.

— Вибач, — сказав я, — але це мені не під силу.

— Ти цілком пристойно з ними попорався.

— Був час навчитися.

Кожна нова страва сприймалася мною як одкровення: чогось подібного я в житті не пробував.

— Ти мене боїшся, Вікторе?

— Спочатку боявся.

— Через моє обличчя?

— Просто узагальнена азіатофобія. Напевно, я все-таки расист. Проти своєї волі.

Вона кивнула. Ми знову сиділи в патіо, хоча сонце вже давно сховалося за обрієм. Я не можу пригадати точно, про що ми говорили раніше, але, у всякому випадку, нам було цікаво.

— У вас, американців, комплекс з приводу расизму. Немов ви його винайшли, і будь-хто інший, крім, може ПАР і нацистів, не знає пристойно, що таке расизм на практиці. Ви не в змозі відрізнити одне жовте обличчя від іншого і вважаєте всі жовті нації монолітним блоком. Хоча насправді в азіатів расова ненависть вкрай сильна. — Вона задумалася, потім додала: — Як я ненавиджу Камбоджу, ти б знав! Я втекла туди з Сайгона і на два роки потрапила в трудові табори. Напевно, мені треба ненавидіти тільки цього покидька Пол Пота, але ми не завжди владні над своїми почуттями...

Наступного дня я зайшов до неї біля полудня. На вулиці стало холодніше, але в її темній печері ще трималося тепло.

Ліза розповіла мені дещо про комп'ютери, але коли вона дала мені попрацювати з клавіатурою, я швидко заплутався, і ми вирішили, що мені навряд чи варто планувати для себе кар'єру програміста.

Один із пристроїв, що вона мені показала, називався "модем". З його допомогою Ліза могла зв'язуватися з якими завгодно іншими комп'ютерами практично у всьому світі. Коли я прийшов, вона саме спілкувалася з кимсь у Стенфорді; з людиною, яку вона будь-коли не бачила й знала лише за його позивним "Bable-Sorter". З моторошною швидкістю вони перекидалися своїми комп'ютерними слівцями. Під кінець Bable-Sorter надрукував "Bye-I". У відповідь Ліза надрукувала "T".

— Що означає "T"? — запитав я.

— "True". Тобто "так", але звичайне "так" для хакера занадто прямолінійно.

— А що таке "Bye-I"?

— Це питання. Додаєш до слова "I", і виходить питання. "Bye-I" означає, що Bable-Sorter запитує, чи закінчена наша розмова.

Я задумався і подивився на її майку, потім — в очі, серйозні і спокійні. Вона чекала, склавши руки на колінах.

V + L — I

— Так, сказав я. — Так.

Ліза поклала окуляри на стіл і стягла майку через голову.

До вечора ми вирішили, що Лізі варто перебратися в мій будинок. Деякі операції їй необхідно було виконувати в Клюга, але інше вона

цілком могла робити в мене за допомогою переносного термінала й оберемку дисків. Ми вибрали один з кращих комп'ютерів, дюжину периферійних пристроїв і установили все це господарство в одній з моїх кімнат.

Звичайно ж, ми обидва розуміли, що цей переїзд навряд чи врятує нас, якщо ті, хто "прикінчив" Клюга, вирішать зайнятися Лізою. Але все-таки я відчув себе спокійніше, і вона, сподіваюся, теж.

Наступного дня до будинку підкотив вантажний фургон, і двоє хлопців взялися вивантажувати відтіля здоровенне ліжко.

— Слухай, — сказав я, — може ти випадково скористалася комп'ютерами Клюга щоб...

Ліза розреготалася.

— Заспокойся. Як ти вважаєш, чому я можу дозволити собі "Феррарі"?

— Зізнатися, я задавав собі це питання.

— Якщо людина дійсно вміє писати гарні програми, вона може заробляти дуже багато грошей. У мене є власна компанія, але жоден хакер не відмовиться від можливості познайомитися з якимось новим трюком. Деякі з прийомів Клюга я колись застосовувала сама.

— А зараз? Ні?

Ліза знизала плечима.

— Один раз збрехавши...

Спала Ліза мало.

Ми піднімалися в сім, і я готував сніданок. Годину-дві ми працювали на городі. Потім Ліза йшла в будинок Клюга, і біля полудня я приносив їй сандвіч. Потім я зазирав до неї кілька разів, але швидше задля власного спокою, і будь-коли не залишався довше хвилини. Вдень я відправлявся за покупками або займався домашніми справами, а годин у сім ми по черзі бралися за готування вечері. Я вчив її американській кухні, а вона мене всьому потроху. Іноді вона скаржилася, що в Америці не продають якихось необхідних їй продуктів. Малося на увазі, звичайно, не собаче м'ясо, хоча Ліза стверджувала, що знає чудові рецепти з мавп, змій і пацюків. Я будь-коли не міг зрозуміти, жартує вона чи каже всерйоз, однак від питань утримувався.

Після вечері вона залишалася в моєму домі. Ми часто і подовгу говорили.

Дуже їй сподобалася моя ванна. Мабуть, це єдина зміна, яку я зробив у будинку, і мій єдиний предмет розкоші. Я поставив цю ванну в 1975 році, для неї довелося розширювати ванну кімнату.

Дурних звичок вона не мала, принаймні таких, котрі не збігалися б з моїми. Акуратна. Любить чистоту. Переодягалася у все свіже двічі в день і навіть разу не забувала в раковині невимиту чашку. У ванній після неї завжди залишався повний порядок.

Протягом наступних двох тижнів Озборн заходив тричі. Ліза приймала його в Клюга і розповідала те, що їй вдалося довідатися.

— У Клюга був одного разу рахунок у Нью-Йоркському банку, де лежало дев'ять трильйонів доларів, — розповіла мені Ліза після чергового візиту Озборна. — Я думаю, він зробив це просто з бажання довідатися, вдасться йому такий трюк, чи ні. Він залишив цю суму на

одну добу, зняв відсотки і скинув їх на інший рахунок, у банку на Багамах, а потім знищив основний капітал. Все одно він був фіктивним.

Озборн у свою чергу розповідав їй, що нового в розслідуванні вбивства. Втім, нового вони довідалися практично нічого, так що він поділився своїми міркуваннями стосовно власності Клюга, ситуація з якою як і раніше залишалася незрозумілою. Різні організації надсилали своїх людей для огляду будинку. Приїжджала команда з ФБР, збиралася взяти розслідування у свої руки. Однак Ліза мала дивну здатність затуманювати людям мозки, розповідаючи їм про комп'ютери. Спочатку вона пояснювала свої дії, але в такій формі, що її хто завгодно не міг зрозуміти. Іноді цього виявлялося досить. Якщо ж ні, вона вставала зі свого місця і надавала відвідувачам можливість самим впоратися з твореннями Клюга. Після чого ті з жахом спостерігали, як вся інформація на диску раптом стиралася і на екрані з'являвся напис "Ти — дурне лайно!".

— Я безсовісно ошукую їх, — зізналася мені Ліза. — Я даю їм тільки те, що вони і самі дізнаються, тому що я через це вже пройшла. Втратила я біля сорока відсотків збереженої Клюгом інформації. Але інші втрачають усі сто. Ти б бачив їх обличчя, коли Клюг підкидав їм чергову логічну бомбу! Той тип жбурнув принтер ціною в три тисячі доларів через всю кімнату, а потім намагався підкупити мене, щоб я нікому про це не говорила.

Якесь федеральне агентство послало до неї експерта зі Стенфорда, і той у повній впевненості, що рано або пізно розколе коди Клюга, почав стирати все підряд. Ліза показала йому, як Клюг залазив в головний комп'ютер податкового управління, але "забула" згадати, як він відтіля вибирався. Експерт відразу вляпався в сторожову програму і, борючись з нею, стер, як виявилося, усі податкові записи з букви "S" до букви "W". Принаймні, з півгодини Ліза тримала його у впевненості, що це дійсно так.

— Я думала, у нього серцевий напад, — сказала вона мені. — Весь побілів і мовчить. Я зглянулася і показала йому, куди завбачливо переписала всю цю інформацію, потім пояснила, як запхнути її на місце і як втихомирити сторожову програму. З будинку він кулею вилетів. Незабаром він зрозуміє, звичайно, що такий обсяг інформації можна знищити в одну мить хіба що динамітом, тому що існують дублюючі системи й у швидкості обробки є межа. Але сюди, я думаю, він більше не повернеться.

— Все це схоже на якусь мудру відеогру, — сказав я.

— У якомусь значенні, так. Схоже на нескінченну серію замкнених кімнат, у яких ховається щось страшне. Кожен крок — це величезний ризик, і за один раз можна зробити лише соту частину кроку. Ти повинен запитувати чужу машину приблизно так: "Насправді це не питання, але якщо раптом мені спаде на думку запитати (чого я зовсім не збираюся робити) про те, що трапиться, якби я подивився на ці от двері (я навіть не торкаю їх; мене нема навіть у сусідній кімнаті), то що б ти в такому неймовірному випадку вчинив?". Програма все це перемелює, вирішує, чи заслуговуєш ти тортом по фізіономії, а потім або шпурляє в тебе цей торт, або робить вигляд, що переходить з позиції А на позицію А1. Тоді ти говориш: "Добре, припустимо, я дійсно подивився на ці двері", після чого іноді вона відповідає: "Ти підглядав!" — і всі летить до чортів.

Можливо, виглядає таке пояснення дурнувато, але, по-моєму, це була найвдаліша зі спроб Лізи пояснити мені, чим вона все-таки займається.

— Ти їм все розповідаєш?

— Ні, не все. Я не згадала про чотири центи.

— Лізо, я не хотів цих грошей, не просив і шкодую, що...

— Заспокойся, все буде в порядку.

— У Клюга все це було зафіксовано?

— Так, і на розшифровку його записів я витратила багато часу.

— Ти давно довідалася?

— Про сімсот тисяч? Це виявилося на першому ж диску, який я розколола.

— Я хочу повернути ці гроші.

Вона задумалася і похитала головою.

— Зараз, Вікторе, позбутися від цих грошей буде небезпечніше, ніж залишити їх у себе. Колись це були вигадані гроші, але тепер у них своя історія. У податковому управлінні думають, начебто їм відомо, відкіля гроші взялися. Податки на цю суму сплачені. Штат Делавер вважає, що їх перевела тобі реально існуюча корпорація. Адвокатській конторі в Іллінойсі сплачено за оформлення процедури переведення. Банк платить тобі відсотки. Я не стану запевняти, що повернутися назад і стерти всі запису неможливо, але я не хотіла б цим займатися. Я непогано знаю свою справу, однак у Клюга був особливий хист, яким я, на жаль, не володію.

— Як йому все це вдалося? Ти сказала "вигадані гроші". Хіба таке можливо? Він їх що, зі стелі брав?

Ліза ніжно погладила свій комп'ютер.

— От вони, гроші, — сказала вона, і очі її заблищали.

Уночі, щоб не турбувати мене, Ліза працювала при свічці, і ця обставина зіграла для мене фатальну роль. На клавіатурі вона працювала наосліп, а свічка їй була потрібна тільки для того, щоб знаходити потрібні дискети.

Так я і засипав щоночі, дивлячись на її тендітну фігурку в теплому сяйві свічки. Золотаве світло на золотавій шкірі...

"Худа", — сказала вона якось про себе. Ліза дійсно була худа, я бачив її ребра, коли вона сиділа на схрещених ногах, втягши живіт і задерши підборіддя. Іноді вона завмирала надовго, опустивши руки, потім кисті її раптом злітали нагору, немов для того, щоб із силою вдарити по клавішах. Але клавіш вона завжди торкалась легко, майже беззвучно. Мені здавалося, що це скоріше йога, ніж програмування. І сама Ліза говорила, що в стані медитації їй працюється найкраще.

Будь-хто не назвав би її обличчя красивим. І, мабуть, мало хто сказав би, що воно привабливе. Напевно, це через дужки на зубах: вони відволікали увагу. Однак мені вона здавалася красивою.

Я перевів погляд з неї на свічку. Якийсь час дивився на полум'я, потім спробував відвести очі, і не зміг. Зі свічками іноді трапляється — не знаю, чому — вони раптом починають блимати, хоча полум'я залишається вертикальним. Воно підскакує й опускається вниз, вниз, ритмічно, розпалюючись все яскравіше і яскравіше...

Я спробував покликати Лізу, але свічка все пульсувала, і я вже не міг говорити... Я задихався, схлипував, хотів закричати голосно, сказати, щоб вона не хвилювалася.

І отут я відчув нудоту...

В роті відчувався смак крові. Я спробував вдихнути. У кімнаті горіло верхнє світло.

Ліза стояла на колінах, схилившись наді мною, і я відчув, як на чоло мені впала сльоза. Я лежав поруч з ліжком, на килимі.

— Вікторе, ти мене чуєш?

Я кивнув. З рота в мене стирчала ложка, і я її виплюнув.

— Що трапилося? Тобі вже краще?

Я знову кивнув і спробував заговорити.

— Лежи, лежи. Я викликала лікаря.

— Не треба лікаря.

— Вони все одно вже їдуть. Лежи спокійно...

— Допоможи мені піднятися.

— Ще рано. Тобі не можна.

Вона виявилася права. Я спробував сісти і відразу впав назад на спину. У двері подзвонили.

Якимсь чином Ліза відбилася від бригади зі швидкої допомоги, потім зварила каву. Ми влаштувалися на кухні, і вона трохи заспокоїлася. Була вже перша година ночі, але я все ще почував себе погано, хоча напад виявився не найстрашнішим.

Я пройшов у ванну, дістав пляшечку з "Дилантином", яку сховав, коли Ліза перебралася до мене, і на її очах прийняв одну пігулку.

— Я забув зробити це сьогодні, — сказав я.

— Тому що ти їх сховав. Нерозумно.

— Знаю.

Напевно, мені слід було сказати щось ще, її дійсно зачепило те, що я не захищався, але, ще не отямившись після нападу, я насилу розумів все це.

— Ти можеш піти, якщо захочеш, — сказав я. На подив "вдало".

Ліза теж не залишилася в боргу. Вона перегнулася через стіл і струснула мене за плечі, потім розсерджено заявила:

— Щоб я більше цього не чула!

Я кивнув і заплакав. Вона мене не чіпала, і це мені допомогло. Вона могла б почати мене заспокоювати, але звичайно я непогано впоруюсь з собою сам.

— Давно це з тобою? — запитала вона нарешті. — Ти тому сидиш вдома всі тридцять років?

— Частково через це, — сказав я, знизуючи плічми. — Коли я повернувся з війни, мені зробили операцію, але стало тільки гірше.

— Гаразд. Я серджуся на тебе, тому що ти будь-чого мені не сказав, і я не знала, що потрібно робити. Ти повинен мені розповісти, як чинити у випадку чогось подібного. Тоді я не буду сердитися.

Напевно, тоді я міг все-все зруйнувати. Сам собі дивуюся, чому я так і не зробив. За довгі роки я виробив кілька безвідмовних методів ламати близькі відносини. Але, подивившись їй в очі, я себе переборов. Вона дійсно хотіла залишитися. Не знаю чому, але мені було цього досить.

— З ложкою ти помилилася, — сказав я. — Якщо буде час і якщо ти зумієш зробити це так, щоб я не відкусив тобі пальці, під час нападу потрібно запхнути мені в зуби шматок зім'ятої тканини. Кут простирадла або ще що-небудь. Але нічого твердого. — Я помацав пальцем у роті. — Здається, я зламав зуб.

— Так тобі і треба, — сказала Ліза.

Я подивився на неї, і ми обидва розреготалися. Вона обійшла навколо столу, поцілувала мене й влаштувалася на моєму коліні.

— Небезпечніше за все те, що я можу захлинутися. Коли напад починається, у мене зводить всі м'язи, але це ненадовго. Потім вони починають мимовільно розслаблюватися і скорочуватися. Дуже сильно.

— Знаю. Я намагалася тебе втримати.

— В будь-якому випадку не роби цього. Переверни мене набік. Тримайся за моєю спиною і дивися, щоб я не зачепив тебе рукою. Якщо зможеш, сунь під голову подушку. І не підпускай мене до предметів, об які я можу поранитися. — Я подивився їй в очі. — І пам'ятай, будь ласка, — все це ти можеш спробувати зробити, але якщо я занадто розійдуся, краще відійти убік. Краще для нас обох. Якщо я раптом ударю тебе так сильно, що ти знепритомнієш, ти не зможеш допомогти мені, і коли мене знудить, я почну захлинатися.

Я все ще дивився їй в очі. Вона, певно, вгадала, про що я подумав, і ледь помітно посміхнулася.

— Вибач. Я розумію. І мені ніяково, знаєш... Тому що ти міг...

— Придушитися ложкою, так? Я дійсно вчинив нерозумно, згоден. Я можу прикусити язик або щоку з внутрішнього боку, але це не страшно. Ще одна річ...

Вона чекала, а я все не міг вирішити, чи треба їй все розповідати. Навряд чи вона змогла б допомогти, але мені не хотілося, щоб вона почувала себе винною, якщо я раптом умру при ній.

— Іноді я лягаю в лікарню. Буває, що один напад йде за іншим. Якщо це буде продовжуватися довго, я не зможу дихати, і мозок вмре від кисневого голодування.

— Для цього досить п'яти хвилин, — стривожено сказала вона.

— Знаю. Але таке може бути, лише якщо напади підуть один за іншим, так що в нас буде час підготуватися. Якщо я не отямлюсь від першого нападу й у мене відразу, без перерви почнеться наступний, або якщо ти помітиш, що я зовсім не дихаю три-чотири хвилин, тоді викликай швидку.

— Але ти ж вмреш раніше, ніж вони приїдуть!

— Інакше я повинен жити в лікарні. А я лікарень не люблю.

— Я теж.

Наступного дня Ліза взяла мене з собою покататися на "Феррарі". Спочатку я нервував — боявся, що вона почне витворяти що-небудь ризиковане. Вона, однак, кермувала машину занадто повільно, позаду нам раз у раз сигналили. По тому, скільки уваги приділяла вона кожному рухові, я зрозумів, що машиною Ліза керує не так вже й давно.

— "Феррарі" у мене, напевно, просто закисне, — зізналася вона по дорозі. — Я у всякий час їду повільніше п'ятдесяти п'яти.

Ми заїхали в салон на Беверлі-Хілс, і Ліза за якусь несусвітну ціну купила слабеньку лампу на "гусячій шиї".

У ту ніч я ледве заснув. Напевно, боявся ще одного нападу, хоча нова лампа, яку купила Ліза, навряд чи могла його викликати.

Щодо цих самих нападів... Коли таке трапилося зі мною вперше, напади називали ще "припадками". Потім вже з'явилися "напади", і якийсь час через слово "припадок" стало немов непристойним і образливим.

Очевидно, це ознака старіння, коли ти помічаєш, як змінюється мова. Зараз з'явилося стільки нових слів... Багато які з них — для речей і понять, яких просто не існувало, коли я був маленьким. Наприклад, "матзабезпечення".

— Що тебе привабило в комп'ютерах, Лізо? — запитав я.

Вона навіть не ворухнулась. Працюючи з машиною, Ліза часом йшла в себе цілком. Я повернувся на спину, спробував заснути й тут почув:

— Влада.

Я підвів голову і глянув на неї. Тепер вона сиділа обличчям до мене.

— Всім цим комп'ютерним штучкам ти навчилася вже в Америці?

— Дечому ще там. Я тобі не розповідала про свого капітана, так?

— Здається, так.

— Дивна людина. Я ще там це зрозуміла. Мені тоді було чотирнадцять. Цей американець чомусь мною зацікавився. Зняв мені гарну квартиру в Сайгоні і відправив у школу.

Вона дивилася на мене, немов очікуючи якоїсь реакції, але я мовчав.

— Мені пішло це на користь. Я навчилася добре читати. Ну, а коли вмієш читати, нема будь-чого неможливого.

— Взагалі ж я і не запитував про твого капітана. Я запитав, що привабило тебе в комп'ютерах. Можливість заробляти на життя?

— Спочатку так. Але не тільки. За ними майбутнє, Вікторе.

— Бог свідок, я читав про це досить.

— І це правда. І ще вони дають владу, якщо ти знаєш, як ними користуватися. Ти сам бачив, на що був здатний Клюг. За допомогою комп'ютерів можна робити гроші. Я маю на увазі не заробляти, а робити. Немов у тебе стоїть друкарський верстат. Пам'ятаєш, Озборн згадував, що будинку Клюга не існує? Як ти це розумієш?

— Він, напевно, знищив всі дані про будинок з різних, наприклад, блоків пам'яті.

— Це тільки перший крок. Адже ділянка має бути зареєстрована в земельних книгах округу, чи не так? Я хочу сказати, що в цій країні ще не перестали зберігати інформацію на папері.

— Отже, у земельних книгах округу будинок зафіксований.

— Ні. Сторінка з записом вилучена.

— Не розумію. Клюг завжди не виходив з будинку.

— Древній прийом. Клюг проник у комп'ютеризований архів лос-анджелеського управління поліції і відшукав там якогось Семмі. Потім послав йому банківський чек на тисячу доларів і лист, у якому повідомлялося, що Семмі одержить у два рази більше, якщо

пробереться в місцевий архів і здійснить певні дії. Семмі не дзьобнув, не дзьобнули також такі особи як Макджі і Моллі Анджер. Але Маля Біллі Фіпс дзьобнув й дістав другий чек, як було обіцяно в листі. У них із Клюгом довгі роки залишалися прекрасні ділові стосунки. Маля Біллі тепер їздить у новенькому "Кадилаку", причому він поняття не має, хто такий Клюг і де він жив. Клюга ж зовсім не цікавило, скільки він витрачав. Гроші він робив буквально з нічого.

Я обміркував почуте. Дійсно, коли в тебе повно грошей, можна зробити майже все, а в розпорядженні Клюга грошей було цілком достатньо.

— Ти сказала Озборну про Маля Біллі?

— Я стерла цей диск так само, як стерла всі згадування про твої сімсот тисяч. Наперед не вгадаєш, коли тобі самому знадобиться хтось, на зразок Маляти Біллі.

— Ти не боїшся, що в тебе через це будуть неприємності?

— Все життя — це ризик, Вікторе. Найкращий матеріал я залишаю собі. Не тому, що маю намір ним скористатися. Але якщо коли-небудь така річ знадобиться, а в мене її не виявиться під рукою, я буду почувати себе останньою дуркою.

Вона нахилила голову вбік, і очі її перетворилися в ледве помітні щілинки.

— Скажи мені... Клюг вибрав тебе з усіх сусідів, тому що цілих тридцять років ти поводився, немов зразковий бойскаут. Як ти ставишся до того, що я роблю?

— Твою поведінку я б назвав захоплено-аморальною; правда тобі багато довелося пережити, і при глобальному розгляді ти цілком чесна. Але мені шкода тих, хто встане в тебе на шляху.

Вона посміхнулася.

— Захоплено-аморальна. Це мені подобається.

— Отже, ти зайнялася комп'ютерами тому, що в них є майбутнє. А тебе коли-небудь турбує... як би це сказати... Нерозумно, напевно, але... Як по-твоєму, вони можуть захопити над нами владу?

— Так всі думають, поки самі не починають користуватися машинами, — відповіла вона. — Ти не уявляєш, наскільки вони дурні. Без програм вони на будь-що не придатні. А от в що я дійсно вірю, так це в те, що влада буде належати людям, яким комп'ютери підкоряються. Вони вже захоплюють владу. Тому-то я комп'ютерами і займаюся.

— Я не те мав на увазі. Може, я неточно висловився .

Вона насупилася.

— Клюга дуже цікавила одна проблема. Він постійно стежив за тим, що робиться в лабораторіях, які займаються штучним інтелектом, і багато читав по неврології. Я думаю, він намагався знайти щось спільне...

— Між людським мозком і комп'ютером?

— Не зовсім так. Комп'ютери він уявляв нейронами. Клітинами мозку. — Вона показала рукою на свою машину. — Цій штуці або кожному іншому комп'ютерові до людського мозку — як до зірок. Комп'ютер не здатний узагальнювати, робити висновки чи винаходи. При гарному матзабезпеченні може виникнути враження, начебто він щось робить

серйозне, але це ілюзія. Є таке припущення, що, мовляв, коли ми нарешті створимо комп'ютер, у якому буде стільки ж транзисторів, скільки нейронів у людському мозку, у нього з'явиться свідомість. Я особисто думаю, що це нісенітниця. Транзистор не нервова клітка, квінтильйон транзисторів будь-чим не краще, ніж дюжина. Отож, Клюг, схоже, дотримувався такої ж думки, і він почав шукати загальні властивості в нейронів і однобайтових комп'ютерів. Тому-то в нього будинку і повно різного споживацького мотлоху — всі ці "Trash-80", "Atari", "TI", "Sinclar". Сам він звик до значно потужніших машин. Це все для нього іграшки.

— І що він довідався?

— Схоже, нічого. Восьмирозрядна машина набагато складніша від нейрона, але все одно жоден комп'ютер не витримує порівняння з людським мозком . Якщо їх взагалі можна зпівставляти. Так, "Atari" складніше нейрона, але насправді їх важко порівнювати. Все одно, що напрямок з відстанню або колір з масою. Вони різні. Але є одна спільна риса.

— Яка?

— Зв'язки. Знову ж, тут все по-різному, але принцип той же. Нейрон зв'язаний з безліччю інших нейронів. Їх трильйони, цих зв'язків, і те, як передаються по них імпульси, визначає, хто ми такі, що ми думаємо і що пам'ятаємо. За допомогою такого от комп'ютера я теж можу зв'язатися з мільйонами інших комп'ютерів. Ця інформаційна мережа ширше людського мозку, вона містить більше даних, ніж все людство в стані засвоїти за мільйон років. Вона тягнеться від "Pioner-10", що зараз десь за орбітою Плутона, до кожної квартири, де є телефон. За допомогою цього комп'ютера ти можеш одержати тонни відомостей, що колись були зібрані, але нікому було навіть глянути на них, часу не вистачало. І саме це цікавило Клюга. Стара ідея "критичної комп'ютерної маси", коли комп'ютер знаходить свідомість, але він розглядав цю ідею під новим кутом. Може, вважав він, важливий не розмір комп'ютерів, а їхня

кількість. Колись комп'ютери рахували на тисячі, тепер — на мільйони. Їх ставлять вже в автомобілі і у наручні годинники. В кожному домі їх кілька: від простенького таймера в мікрохвильовій духовці до відеоігор і комп'ютерних терміналів. Клюг намагався з'ясувати, чи можливо набрати критичну масу таким шляхом.

— І до якого висновку він дійшов?

— Не знаю. Він тільки починав роботу.

— Критична маса... На що це може бути схоже? Мені здається, повинен виникнути колосальний розум. Надзвичайно швидкий, майже всезнаючий. Всеосяжний. Майже богоподібний.

— Може й так.

— Але... чи захопить він над нами владу? Здається, я знову повернувся до того питання, з якого почав. Чи перетворимося ми в його рабів?

Вона надовго задумалася.

— Я не думаю, що ми того варті. Навіщо йому це? І потім, відкіля нам знати, що йому буде потрібно? Чи захоче він, щоб його обожнювали? Сумніваюся. Це скоріше з фантастичного фільму п'ятидесятих років. Можна говорити про свідомість, але що під цим терміном розуміти? Певно, амеби щось усвідомлюють, та й рослини теж. Можливо навіть, у кожного нейрона є якийсь свій рівень свідомості. Ми дотепер не знаємо, що таке наша свідомість, відкіля вона береться і куди іде, коли ми вмираємо. А вже застосовувати людські мірки до гіпотетичної свідомості, яка зародилася в глибинах комп'ютерної мережі, то і зовсім нерозумно. Я, наприклад, не уявляю, як воно може взаємодіяти з людською свідомістю. Не виключено, що воно просто не зверне на нас

уваги, так само, як ми не помічаємо окремих клітин власного організму, або нейтрино, які пролітають крізь нас, або коливань атомів у повітрі.

Після цього їй довелося пояснювати мені, що таке нейтрино, і незабаром я вже забув про наш міфічний гіперкомп'ютер.

— А що це за капітан? — запитав я через якийсь час.

— Ти справді хочеш довідатися?

— Скажімо так, я не боюся довідатися.

— Узагалі ж він майор. Одержав підвищення. Тобі цікаво, як його звуть?

— Лізо, якщо не хочеш, то не розповідай. Але якщо хочеш, тоді мене цікавить, як він з тобою вчинив.

— Він не одружився зі мною. Ти це мав на увазі, чи не так? Він пропонував, коли зрозумів, що вмирає, але я його відговорила. Може, це був мій найблагороднішій вчинок у житті. А може, найдурніший. Незадовго до падіння Сайгона я намагалася пробитися в американське посольство, але не зуміла. Про трудові табори в Кампучії я тобі вже говорила. Потім я потрапила в Таїланд, і, коли нарешті домоглася, щоб американці звернули на мене увага, виявилося, що мій майор все ще розшукує мене. Він і влаштував мій переїзд сюди. Я встигла вчасно — він вже умирав від раку. Я провела з ним усього два місяці, увесь час у лікарні.

— Господи! — У мене виникла жахлива думка. — Це через війну?

— Ні. У всякому випадку, не через в'єтнамську. Він був з тих, кому довелось побачити атомні вибухи в Неваді з близької відстані. Він не скаржився, але я думаю, він знав, що його вбиває.

Озборн з'явився через тиждень. Виглядав він якось приголомшено і без особливого інтересу слухав те, що Ліза вирішила йому розповісти. Узяв приготовлені для нього роздруківки і пообіцяв передати їх у поліцію. Йти не квапився.

— Думаю, я повинен повідомити це вам, Апфеле, — сказав він нарешті. — Справу Гевіна закрили.

Я не відразу зміркував, що Гевін — справжнє прізвище Клюга.

— Медексперт встановив самогубство вже давно, і якби не мої підозри і її слова, — він кивнув убік Лізи, — про передсмертну записку, я б закрив справу раніш. Але хоча б якихось доказів у мене нема.

— Це, певно, відбулося дуже швидко, — сказала Ліза. — Хтось помітив його, простежив, відкіля він працює, — цього разу Клюгу не пощастило, — і прикінчив його в той же день.

— Ви не вірите в самогубство? — запитав я в Озборна.

— Так. Але того, хто це зробив, навіть не буде в чому обвинуватити, якщо не з'являться нові факти.

— Я повідомлю вам, якщо дещо спливе, — пообіцяла Ліза.

— Отут є одна заковика, — сказав Озборн. — Тут вам працювати вже не можна. Будинок з усім майном надійшов у розпорядження влади округу.

— Про це не турбуйтеся, — м'яко вимовила Ліза.

Поки вона витрушувала сигарету з пачки (Ліза курила, коли дуже хвилювалася), всі мовчали. Вона запалила сигарету, затяглася, сіла,

відкинувшись назад, поруч зі мною і подивилася на Озборна з зовсім непроникним обличчям. Озборн зітхнув.

— Не хотів би я грати з вами в покер, леді, — сказав він. — Що значить "про це не турбуйтеся"?

— Я купила цей будинок чотири дні тому. З усім, що в ньому є. І якщо я знайду що-небудь таке, що дозволить вам знову відкрити справу про вбивство, то неодмінно повідомлю.

Озборн був настільки ошелешений, що навіть не розлютився.

— Хотів би я знати, як ви це здійснили.

— Все законно, можете перевірити. За все сплачено. Влада вирішила продати будинок, я його купила.

— А що якщо я посаджу на розслідування цієї угоди своїх кращих людей? Може, вони відкопають ліві гроші? Або шахрайство? Що якщо я звернуся у ФБР, щоб вони теж цим зайнялися?

Ліза дивилася на нього зовсім спокійно.

— Будь ласка. Хоча, якщо чесно, інспекторе Озборн, я могла б просто вкрасти цей будинок і на додачу парк Гріффіт разом з автострадою, і не думаю, що ви зуміли б мене в чомусь викрити.

— Мені не подобається, що у ваших руках залишаються всі ці комп'ютерні штучки, особливо після того, як ви розповіли мені про їх можливості.

— Я і не очікувала, що вам сподобається. Але це тепер не по вашій частині, правильно? Будинок був конфіскований, місцева влада не зрозуміла, що в них у руках, і продала все цілком.

— Можливо, я зумію спрямувати сюди людей для конфіскації матзабезпечення. Там є докази нелегальних дій Клюга.

— Спробуйте, — погодилася Ліза.

Досить довго вони дивилися один на одного, не відводячи очей. Перемогла Ліза. Озборн втомлено потер повіки і кивнув, потім важко піднявся на ноги і пішов до виходу. Ліза загасила сигарету, і ми продовжували сидіти, прислухаючись до звуку кроків Озборна, які доносились через двері.

— Мене дивує, що він здався так легко, — сказав я. — Як по-твоєму: він буде домагатися конфіскації?

— Малоймовірно. Він знає розклад.

— Може, ти і мене освітиш?

— Ну, по-перше, це не його відділ, і він це розуміє...

— Навіщо ти купила будинок?

— Тобі варто запитати, як я його купила.

Пильно подивившись на неї, я помітив, що за непроникністю рис на її обличчі проступає якась веселість.

— Лізо, що ти ще витворила?

— Це саме те питання, яке Озборн задав собі. Він вгадав правильну відповідь, тому що дещо знає про машини Клюга. І ще він знає, як і що робиться в цьому світі. Звичайно, влада не випадково вирішила продати цей будинок, і не випадково, що я виявилася єдиним покупцем. Я використовувала одного члена муніципальної ради, з тих, кого Клюг приручив.

— Ти його підкупила?!

Вона засміялася і поцілувала мене.

— Здається, я нарешті викликала в тебе обурення. От де найбільше розходження між мною й американцями! В Америці середній громадянин особливо багато на хабарі не витрачає. У Сайгоні це робили всі.

— Ти дала йому хабар?

— Не так прямо, звичайно. Довелося зайти з чорного ходу. Декілька цілком легальних перерахувань на передвиборну компанію раптом з'явилося на рахунку одного сенатора, який описав деяку ситуацію ще декому, хто міг цілком законно провернути моє дільце. — Вона подивилася на мене скоса. — Звичайно, я підкупила його, Вікторе. Ти б здивувався, дізнавшись, як дешево він мені обійшовся. Тебе це турбує?

— Так, — зізнався я. — Мені не подобається це хабарництво.

— Ну а я ставлюся до нього байдуже. Воно просто існує, як гравітація. Захоплюватися тут, звичайно, нічим, але в такий спосіб можна зробити дуже багато і дуже швидко.

— Я сподіваюся, ти себе убезпечила?

— Більш-менш. Коли справа стосується хабарів, ніколи не можна бути упевненим на всі сто відсотків. Людський фактор. Той член муніципальної ради може бовкнути зайвого, якщо виявиться перед судом присяжних. Але, думаю, він не виявиться, тому що Озборн не стане займатися цією справою. Він знає, як влаштований світ, знає, якою владою я володію, і знає, що йому мене не пересилити. Це друга причина того, що він пішов сьогодні без бійки.

Ми довго мовчали. Я хотів багато про що помізкувати, і те, про що я міркував, мені здебільшого не подобалося. Ліза потягнулася було за сигаретами, потім передумала. Вона чекала, коли я дійду до якого-небудь висновку.

— Це величезна сила, — сказав я нарешті.

— Страшна сила, — погодилася вона. — Ти не думай, що мене вона не лякає. Мені в голову теж приходили всякі фантазії про надлюдську могутність. Влада — це жахлива спокуса, від неї не дуже легко відмовитися. Я могла б зробити дуже багато чого.

— А станеш?

— Я не про те, що можна вкрасти чи розбагатіти...

— Розумію.

— Це влада політична. Але як нею скористатися? Нехай це пролунає банально, але я не знаю, як використовувати її на користь. Я занадто часто бачила, як добрі наміри оберталися злом. Боюся, мені не вистачить мудрості зробити щось гарне. І занадто великий шанс закінчити так само, як Клюг. Але залишити цю справу я теж не можу. Я все ще безпритульне дівчисько з Сайгона. У мене вистачає розуму не користуватися владою, крім тих випадків, коли нема іншого виходу. Але

просто викинути або знищити такі скарби я теж не можу. Правда ж нерозумно?

Я не міг відповісти на її питання. Але в мене виникло недобре передчуття.

Весь наступний тиждень мене гризли сумніви. Ліза знала про якісь злочини, але не повідомляла про них владі. Втім, не це мене особливо турбувало. Інша справа, що вона сама мала у своєму розпорядженні можливість зробити набагато більше злочинів, і це викликало в мене тривогу. Навряд чи вона щось таке планувала, у неї вистачало розуму використовувати свої знання тільки для оборони. Але оборона в розумінні Лізи охоплювала занадто широке коло дій.

Одного разу ввечері вона не прийшла до їжі вчасно. Я пішов до будинку Клюга і застав її за роботою. Стелаж довжиною футів у дев'ять спорожнів, диски і плівки лежали на столі. На підлозі стояв величезний пластиковий мішок для сміття, поруч з ним — магніт розміром з футбольний м'яч. На моїх очах Ліза взяла касету з плівкою, провела нею по магніту і кинула в майже наповнений мішок. Вона подивилася на мене, проробила таку ж операцію з невеликою стопкою магнітних дисків, потім зняла окуляри і витерла очі.

— Так тобі буде краще, Вікторе? — запитала вона.

— Що ти маєш на увазі? Я добре себе почуваю.

— Неправда. І я почуваю себе кепсько. Мені боляче робити те, що я роблю, але я повинна. Ти принесеш мені ще один мішок?

Я притяг мішок, потім допоміг їй зняти з полиць наступну порцію касет і дисків.

— Ти збираєшся все стерти?

— Не все. Я стираю досьє Клюга і... дещо ще.

— Ти не хочеш говорити мені, що саме?

— Є речі, про які краще не знати, — похмуро відповіла вона.

Зрештою за вечерею я переконав її розповісти мені, у чому справа.

— Це страшно, — сказала вона. — За останній час я побувала в багатьох заборонених місцях. Клюг туди потрапляв за першим бажанням, і мені дотепер страшно. Брудні місця. Там знають деякі речі, про які, як мені здавалося раніш, я теж хотіла б довідатися.

Вона здригнулася, не наважуючись продовжити.

— Ти маєш на увазі військові комп'ютери? ЦРУ?

— З ЦРУ все почалося. До них потрапити найлегше. Потім я ввійшла в комп'ютери системи NORAD — це ті хлопці, що повинні провадити наступну світову війну. І від того, з якою легкістю Клюг до них потрапляв, у мене волосся сторчма стало. Просто задля практики він розробив методику початку Третьої світової війни. Запис зберігався на одному з тих дисків, що ми вже стерли. А останні два дні я ходила навшпиньках навколо дійсно серйозних закладів. Розвідувальне управління міністерства оборони і NSA, Управління національної безпеки. Кожне з них більше, ніж ЦРУ. І мене там засікли. Якась сторожова програма. Як тільки я зрозуміла це, відразу дала ходу і п'ять годин підряд займалася тим, що замітала сліди. Переконалася, що мене не відстежили, і вирішила все знищити.

— Ти думаєш, Клюга вбили вони?

— Вони на цю роль підходили найкраще. Клюг тримав у себе купу їхньої інформації. Він допомагав проектувати комп'ютерні комплекси в

NSA і потім довгі роки шастав по їхніх машинах. А там досить одного невірного кроку...

— Але ти все зробила як потрібно? Ти впевнена?

— Мене не відстежили, це точно, але я не впевнена, що знищила всі записи. Піду гляну ще раз.

— Я з тобою.

Ми закінчили після півночі. Ліза переглядала диск або плівку, і якщо в неї виникав сумнів, передавала її мені, а я обробляв магнітом. Один раз Ліза взяла магніт і провела ним перед цілою полицею з записами.

Мене охопило разюче почуття. Одним рухом руки вона перетворила в хаос мільярди бітів інформації. Можливо, такої інформації не було більше будь-де. І в мене виникли сумніви. Чи мала вона право робити це? Хіба знання існують не для всіх? Але, повинен зізнатися, сумніви мучили мене недовго. Старий консерватор у мені з легкістю погоджувався, що є Речі, Про Які Нам Краще Не Знати.

Нам залишався зовсім трохи, коли екран дисплея раптом почав барахлити. Щось кілька разів клацнуло і засичало. Ліза відскочила назад. Потім екран заблимав. Мені здалося, що там з'являється зображення. Щось тривимірне. І вже майже вловивши, що це, я випадково глянув на Лізу. Вона дивилася на мене, обличчя її освітлювалося пульсуючими спалахами світла. Вона підійшла до мене і закрила долонею мої очі.

— Вікторе, тобі не треба дивитися.

— Все в порядку, — сказав я, і, поки я говорив, все дійсно було в порядку, але як тільки слова були вимовлені, я відчув, що це не так. Це був останній мій спогад за дуже довгий термін.

Лікарі сказали, що два тижні я був на грані. Пам'ятаю дуже мало, тому що мені постійно уводили великі дози ліків, а після коротких періодів просвітління знову починалися напади.

Перше, що я запам'ятав — обличчя лікаря, який схилився наді мною — Стюарта. Я лежав на лікарняному ліжку. Пізніше я довідався, що знаходжуся не в госпіталі для ветеранів, а в приватній клініці. Ліза сплатила за окрему палату.

Стюарт задавав звичайні питання, я відповідав, хоча почував себе дуже втомленим. Потім Стюарт відповів на кілька моїх питань, і я довідався, як довго пробув у лікарні і що відбулося.

— У вас почалися неперервні напади. Чесно кажучи, не знаю чому. Вже років десять такого не було, і мені здавалося, що всі небезпеки позаду.

— Отже, Ліза привезла мене сюди вчасно...

— Більш того... Спочатку вона, щоправда, не хотіла мені розповідати... Після того першого нападу вона прочитала все, що змогла знайти на цю тему, і завжди тримала під рукою шприц і розчин "Валіуму". Побачивши, що ви задихаєтеся, вона ввела вам сто міліграмів, чим і врятувала ваше життя.

Ми з лікарем Стюартом знайомі давно, він знав, що в мене немає рецепта на "Валіум". Ми говорили на цю тему, коли я останній раз лежав у лікарні. Але, оскільки я жив один, зробити мені укол все одно нікому.

Втім, лікаря набагато більше цікавив результат: я все-таки залишився в живих.

У той день він не допустив до мене відвідувачів. Я запротестував, але незабаром заснув. Ліза прийшла наступного дня. На ній була нова

майка з зображенням робота в мантії й академічній шапочці. Напис на майці говорив: "Випуск 11111000000 року". Виявилося, що це 1984 у двійковому численні.

— Привіт, — посміхнулася Ліза і сіла на ліжко. Мене раптом початок трясти. Вона подивилася на мене стривожено і запитала, чи покликати лікаря.

— Не треба, — сказав я насилу. — Просто обійми мене.

Вона скинула туфлі, забралася до мене під ковдру і міцно обійняла. Через якийсь час увійшла медсестра і спробувала її прогнати. Ліза видала їй серію в'єтнамських, китайських і англійських лайок, після чого медсестра зникла. Пізніше я помітив, як у палату зазирав лікар Стюарт.

Я відчув себе набагато краще і нарешті вгамував сльози. Ліза теж витерла очі.

— Я приходила сюди щодня, — сказала вона. — Ти виглядав жахливо, Вікторе.

— Але я почуваю себе набагато краще.

— Зараз ти і виглядаєш пристойніше. Але лікар сказав, що про всяк випадок тобі треба побути тут ще пару днів.

— Напевно, він правий.

— Я приготую великий обід, коли ти повернешся. Може, варто запросити сусідів.

Я довго мовчав. Ми дуже багато про що ще не задумувалися. Скільки це буде продовжуватися між нами? Як скоро я почну заводитися

від власної марності? Коли їй набридне жити зі старим? Я навіть не помітив, відколи почав думати про Лізу як про невід'ємну частину свого життя.

— Тебе так тягне провести роки біля постелі вмираючого?

— Чого ти хочеш, Вікторе? Я вийду за тебе заміж, якщо так потрібно. Або буду жити з тобою в гріху. Віддаю перевагу гріхові, але якщо тобі буде краще...

— Не розумію, навіщо тобі старий епілептик.

— Тому що, що я тебе люблю.

Вона вимовила ці слова в перший раз. Я міг би задати їй ще кілька питань — згадати, наприклад, майора, — але в мене пропало бажання. І я змінив тему.

— Ти закінчила роботу?

Ліза зрозуміла, про яку роботу я говорю. Вона нахилилася до мого вуха і тихо сказала:

— Давай не будемо тут про це, Вікторе. Я не довіряю жодному приміщенню, яке я сама не перевірила на відсутність "жучків". Але ти не бійся, я дійсно все закінчила, і останні два тижні мене будь-хто не турбував. Здається, все обійшлося, але я більше за що завгодно не полізу в такі справи.

У мене відлягло від серця, але одночасно накотила втома. Я намагався стримати позіхання, однак Ліза відчула, що настав час йти. Вона поцілувала мене, пообіцяла в майбутньому ще багато поцілунків і пішла.

Більше мені не довелось її побачити.

У той же вечір, біля десяти, Ліза взяла викрутку, ще деякі інструменти і взялася за мікрохвильову духовку в кухні Клюга.

Конструктори завжди піклуються про те, щоб ці агрегати не можна було ввімкнути, коли дверцята відкриті. Це через небезпечне випромінювання. Але якщо ти хоч щось розумієш про техніку і під рукою є прості інструменти, обдурити захист зовсім не важко. Для Лізи це виявилося зовсім легко. Через десять хвилин роботи вона ввімкнула духовку і сунула туди голову.

Ніхто не знає, як довго це продовжувалося. Досить, щоб очні яблука зварилися накруто. Потім вона втратила контроль над мускулами й впала на підлогу, потягнувши за собою духовку. Сталося коротке замикання, і почалася пожежа.

Пожежна сигналізація, яку Ліза встановила місяцем раніше, спрацювала вчасно. Бетті Ланьєр теж побачила вогонь і викликала пожежних. Хал кинувся через дорогу, забіг у палаючу кухню і витяг те, що залишилося від Лізи, на галявину перед будинком.

Лізу терміново доставили в лікарню, де їй ампутували одну руку і видалили всі зуби. Але будь-хто не знав, що робити з очима. Потім довелося підключити її до апарату штучного дихання.

На зрізану з неї майку, яка обгоріла і була закривавлена, звернув увагу санітар. Частину тексту прочитати було вже неможливо, але збереглися перші слова: "Я не можу так більше..."

Подробиць не знаю. Я сам дізнавався про це маленькими порціями, а почалося всі з занепокоєння на обличчі лікаря Стюарта, коли Ліза не прийшла наступного дня. Лікар не сказав мені будь-чого, і незабаром у мене почався ще один напад.

Мої спогади про наступний тиждень дуже неясні. В пам'яті залишилося, наприклад, як я виписувався з лікарні, але дорогу до дому зовсім не пам'ятаю. Бетті поставилася до мене з великою турботою, а в лікарні мені дали пігулки за назвою "Транксен", і вони допомагали ще краще: я ковтав їх, як цукерки, і ходив постійно в тумані. Їв, коли змушувала Бетті, іноді засипав прямо в кріслі і, просинаючись, подовгу не міг зрозуміти, де знаходжуся. Часто мені снилася війна в Кореї і табір військовополонених.

Якось раз я глянув на себе в дзеркало: на губах у мене застигла слабка напівпосмішка. "Транксен" робив свою справу, і я зрозумів, що якщо мені буде призначено ще пожити, доведеться з цими ліками подружитися.

Наприкінці тижня до мене повернулося щось на зразок здатності мислити раціонально. Частково допоміг візит Озборна. Я в той час намагався відшукати хоч якесь виправдання свого життя, хоч якийсь зміст і подумав, що, може, в Озборна знайдеться що сказати на цю тему.

— Дуже шкодую... — почав він.

Я промовчав.

— Я прийшов зі своєї ініціативи, — продовжив він. — У управлінні не знають, що я тут.

— Це було самогубство? — запитав я.

— Я приніс із собою копію... записки. Вона замовила текст на майку за три дні до... до нещасного випадку.

Він вручив мені лист паперу з текстом. Ліза згадувала мене, але не по імені: "людина, яку я люблю". Вона писала, що не в силах впоратися з

моїми проблемами. Дуже коротка записка — на майку багато не напишеш. Я прочитав її п'ять разів і віддав Озборну.

— Вона говорила вам, Озборне, що ту, першу записку писав не Клюг. Можу сказати, що цю писала не вона.

Він неохоче кивнув. Я почував себе неймовірно спокійно, хоча десь там, під цим спокоєм, ховався завиваючий жах. Рятував "Транксен".

— Ви можете це довести?

— Вона приходила до мене в лікарню незадовго до... Її просто переповняло життєлюбство і надії. Ви кажете, що вона замовила майку трьома днями раніш, але я б це відчув. І потім, записка занадто патетична. Не в її характері.

Озборн знову кивнув.

— Я хочу вам дещо сказати. У будинку не виявлено хоча б якихось слідів боротьби. Місіс Ланьєр впевнена, що на ділянку будь-хто не заходив. Хлопці з криміналістичної лабораторії обшукали весь будинок і підтвердили, що вона була одна. Я готовий заприсягтися, що в будинок будь-хто не входив і будь-хто звідтіля не виходив. І так само, як і ви, я не вірю в самогубство. У вас є якісь припущення?

— NSA, — сказав я. Потім розповів йому, чим Ліза займалася ще при мені. Розповів про її страх перед розвідувальними управліннями.

— Якщо хтось і здатен провернути таке, то це вони. Але, повинен сказати, мені в це нелегко повірити. Сам не знаю, чому. Ви вірите, що ці люди здатні вбивати от так просто...

З його погляду я зрозумів, що це питання.

— Я не знаю, в що я вірю.

— Звичайно, я не стану казати, що вони не убивають і тоді коли справа стосується національної безпеки або ще якого-небудь подібного лайна. Але вони б забрали комп'ютери. Вони і близько не підпустили б її до всього цього, після того, як прибрали Клюга.

— Мабуть, це логічно.

Він ще щось пробурмотів. Я запропонував йому вина, і він із вдячністю погодився. Я подумав, чи приєднатися і мені — це досить швидка смерть, — але все-таки не зважився. Озборн випив цілу пляшку і, трохи захмелівши, запропонував сходити до будинку Клюга, глянути ще раз. Я збирався наступного дня відправитися до Лізи і, розуміючи, що рано або пізно доведеться готувати себе до цього, погодився піти з ним.

Спочатку ми оглянули кухню. Столи почорніли від полум'я, подекуди поплавився лінолеум, але взагалі ж постраждало не так вже й багато. Більше безладдя було від того, що пожежні залили все водою. На підлозі залишилася коричнева пляма. Я зумів впоратися з собою і затримав на ній погляд.

Потім ми пройшли у вітальню, і виявилося, що один з комп'ютерів ввімкнений. На екрані світилося коротке повідомлення.

ЯКЩО ХОЧЕТЕ ДОВІДАТИСЯ БІЛЬШЕ

НАТИСНІТЬ ВВЕДЕННЯ $

— Не чіпайте, — сказав я Озборну, але він протягнув руку і натиснув на клавішу. Слова зникли, і на екрані з'явилася нова фраза:

ТИ ПІДГЛЯДАВ

Потім екран замигав, і я опинився в автомобілі, в темряві. В роті в мене була пігулка, ще одна — у руці. Я виплюнув пігулку і якийсь час просто сидів, прислухаючись до звуку мотора. В іншій руці в мене виявилась ціла пляшечка з "Транксеном". Почуваючи себе неймовірно втомленим, я все-таки заглушив мотор, відкрив дверцята, добрався на дотик до дверей гаража і розчинив їх навстіж. Повітря зовні здалося мені свіжим і солодким. Я глянув на пляшечку й кинувся в ванну.

Коли я доробив те, що було потрібно зробити, в унітазі плавало більше десятка пігулок, які ще не розчинилися, і безліч порожніх оболонок від них. Порахувавши, ті що залишилися в пляшечці і згадавши, скільки їх там було, я почав сумніватися, що виживу.

Я доплентався до будинку Клюга, але Озборна там не знайшов. Потім накотила втома, і мені ледь вдалося повернутися додому. Я ліг на ліжко і став чекати: вмру я чи залишуся жити. Наступного дня я знайшов оголошення в газеті. Озборн відправився додому і розніс собі потилицю пострілом зі службового пістолета. Зовсім маленька нотатка. З поліцейськими це трапляється постійно. Передсмертної записки він не залишив.

Я сів на автобус, відправився в лікарню і цілих три години домагався, щоб мені дозволили побачити Лізу. Так будь-чого і не домігся. Я не був їй родичем, і лікарі категорично відмовилися допускати до неї відвідувачів. Коли я почав заводитися, мені, як могли м'яко, розповіли, наскільки вона погана. Хал повідомив мені про Лізу далеко не все. Лікарі заприсяглися, що в неї в голові не залишилося навіть однієї думки. І я відправився додому.

Ліза вмерла через два дні.

На мій подив, вона залишила заповіт. Мені припав будинок Клюга і увесь його вміст. Довідавшись про це, я зателефонував у компанію, яка

займається збиранням сміття, і, коли вони сказали, що вантажівка вже виїхала, я востаннє відправився до будинку Клюга.

На екрані комп'ютера світилася все та ж фраза:

НАТИСНІТЬ ВВЕДЕННЯ $

Я знайшов потрібну клавішу і від'єднав комп'ютер від мережі. Коли прибула машина, я розпорядився, щоб з будинку винесли все, залишивши тільки голі стіни.

Потім я пройшовся по своєму власному будинку, відшукуючи все, що має хоча б віддалене відношення до комп'ютерів. Викинув радіо, продав машину і холодильник, мікрохвильову духовку, кухонний змішувач і електричні годинники. Викинув електрообігрівач з ліжка.

Потім я купив найкращу газову плиту. За стародавнім льодовиком довелося полювати досить довго. Я забив гараж дровами і викликав людину прочистити димохід.

Трохи пізніше я відправився в Пасадену і заснував стипендіальний фонд імені Лізи Фу в розмірі семисот тисяч вісімдесяти трьох доларів і чотирьох центів. Сказав в університеті, що вони можуть витрачати ці гроші на які завгодно дослідження, крім тих, що пов'язані з комп'ютерами. Припускаю, вони вважали мене ексцентричним старим. Мені дійсно здавалося, що небезпека минула, коли задзеленчав телефон.

Я довго не міг зважитися: чи відповідати мені, але потім зрозумів, що він буде дзеленчати, поки я не відповім, і зняв слухавку.

Кілька секунд там лунали тільки гудки, але мене це не обдурило. Я продовжував тримати слухавку біля вуха, і зрештою гудки пропали. Залишилося тільки мовчання. Напружено вслухуючись, я чув ці далекі

музичні передзвони, які живуть у телефонних дротах. Відзвуки розмов за тисячі миль звідси. І щось ще, нескінченно далеке і холодне.

Я не знаю, що вони там у NSA створили. Я не знаю, зробили вони це навмисно, або воно виникло саме. Не знаю навіть, чи мають вони до цього взагалі якесь відношення. Але я знаю, що воно там, тому що я чув подих його душі в телефонних дротах. І я почав говорити, обережно підбираючи слова:

— Я хочу знати нічого. Я будь-кому і будь-чого не розповім. Клюг, Ліза, Озборн — всі вони вчинили самогубство. Я всього лиш самотня людина і будь-кому не завдам турбот.

У трубці клацнуло і почулися гудки.

Позбавитись від телефону було нескладно. Змусити телефонну компанію прибрати дроти виявилося трохи сутужніше: якщо вже вони підводять кабель, вважається, що це назавжди. Вони довго гарчали, але, коли я почав зривати дроти, поступилися, попередивши, щоправда, що це обійдеться недешево.

З енергокомпанією було гірше. Вони, схоже, вважали, немов є таке правило, щоб до кожного будинку була підведена електрика. Їх люди погоджувалися відімкнути подачу енергії, але навідріз відмовилися знімати дроти, які йдуть до мого будинку. Тоді я вліз на дах із сокирою і на їх очах підрубав чотири фути карниза з дротом. Після цього вони змотали своє господарство і забралися.

Я викинув всі лампи, все, що пов'язано з електрикою. Потім з молотком і зубилом взявся за стіни.

Я виколупав сховані дроти і пройшовся по всьому будинку з потужнім магнітом, перевіряючи, чи пропустив я де метал, потім тиждень прибирав сміття і зашпаровував діри в стінах, в стелі і на

горищі. Мене дуже тішила думка про агента в справах продажу нерухомості, який буде продавати цей будинок, коли мене не стане.

"Запевняю вас, чудовий будинок! Ніякої електрики..."

Тепер я живу спокійно. Як і раніше.

У денні години працюю на городі. Я його серйозно розширив, тепер у мене і перед будинком дещо посаджено.

Живу зі свічками і гасовою лампою. Майже все, що я їм, вирощую сам.

Досить довго я не міг відвикнути від "Транксену" і "Дилантину", але зрештою мені це вдалося, і тепер я витримую напади без ліків. Зазвичай після нападів залишаються синці.

Посередині величезного міста я відрізав себе від навколишнього світу. Комп'ютерна мережа, яка росте швидше, ніж я можу собі уявити, обходиться без мене. Я не знаю, чи дійсно це небезпечно для звичайних людей, але ми ж бо в неї попалися — я, Клюг, Озборн. І Ліза. Нас просто змахнули, як, буває, я сам змахую з руки комара, навіть не помітивши, що роздавив його. Однак я залишився живий.

Невідомо, щоправда, чи надовго.

Ліза розповідала мені, як комп'ютерний сигнал відтіля може проникнути в будинок через мережу електроживлення. Є така штука, що називається "несуча хвиля" — то от, вона може передаватися по звичайних дротах. Тому мені і довелося позбутися від електрики.

Для городу потрібна вода. Тут, у південній частині Каліфорнії, дощі йдуть рідко, і я просто не знаю, де ще брати воду.

Як ви думаєте, чи зможе ЦЕ проникнути в будинок через водопровідні труби?